

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถดำเนินการวิจัยได้บรรลุตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้ (1) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (2) การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย (3) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (4) แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (5) แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ตอบสนองต่อมิติทางเศรษฐกิจตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (6) แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ตอบสนองต่อมิติทางสังคมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (7) แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ตอบสนองต่อมิติทางสิ่งแวดล้อมของการจัดการศึกษาตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทุกประเทศให้ความสำคัญกับการสร้างเจริญก้าวหน้าให้มีความทันสมัย โดยเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นหลัก มีผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทุกด้าน ส่งผลให้สังคมโลกมีการใช้ทรัพยากรเกินความพอดี ขาดความรอบคอบ ทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเหลือน้อยลงจนใกล้จะหมดไปหรืออยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมลง จนไม่สามารถสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างไร้ขีดจำกัด แม้ว่าปรากฏการณ์การพัฒนาดังกล่าว จะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าแต่ในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของมนุษย์ เกิดความเสื่อมโทรมด้านคุณธรรม จริยธรรม คุณภาพชีวิตของมนุษย์ถูกบั่นทอนลงเรื่อยๆ เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้สังคมโลกต้องตกอยู่ในภาวะสังคมมีปัญหา และการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

จากสภาพปัญหาที่หลายประเทศทั่วโลกประสบกับภาวะความไม่ยั่งยืนของการพัฒนา ดังกล่าว ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ทั่วโลกต่างแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุล เพื่อก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ สังคมที่ดี มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ดีกินดี ควบคู่กันไปกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพเดิมและดีขึ้นอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวความคิดที่ ประนีประนอมระหว่างกลุ่มที่นิยมการพัฒนา กับกลุ่มที่นิยมสิ่งแวดล้อม ทั้งโลกที่ร่ำรวยและโลกที่ยากจน ต่างก็มีความพึงพอใจในแนวคิดนี้ เนื่องจาก เป็นแนวคิดที่ทำให้การพัฒนาและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ไปด้วยกันได้ กล่าวคือ เป็น แนวคิดที่ไม่ได้ปฏิเสธความเจริญก้าวหน้าและมองว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่จำเป็น และ สามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการทำลายสิ่งแวดล้อม (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, 2543)

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน จึง ไม่ใช่เรื่องใหม่และไม่ใช่เพียงประเทศไทยเท่านั้นที่ประสบ ปัญหาความไม่ยั่งยืนของการพัฒนา แนวคิดนี้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2515 ประเทศสมาชิกองค์การ สหประชาชาติได้เข้าร่วมการประชุมของสหประชาชาติที่มีชื่อว่า “การประชุมสหประชาชาติว่าด้วย สภาพแวดล้อมของมนุษย์” (United Nations Conference on the Human Environment) ที่ กรุงสตอกโฮล์ม การประชุมครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นผลมา จากความผิดพลาดของการพัฒนาในอดีตที่มุ่งการสร้างเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เน้นการ สร้างความมั่งคั่งทางวัตถุ เป็นความเจริญที่เสียสมดุล และไม่บูรณาการ จึงต้องเปลี่ยนวิธีการพัฒนา เป็นวิธีใหม่ที่ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบด้านคน ซึ่งเป็นฐาน สำคัญของการพัฒนาภายใต้กระแสการพัฒนาของโลกที่ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์และ สิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

องค์การสหประชาชาติได้เรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อ สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือยที่ไม่สมดุลกับขีดจำกัดการตอบสนอง ของธรรมชาติ โดยได้จัดประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) เมื่อ พ.ศ.2535 ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งเป็นที่มาของแผนแม่บทโลกที่ใช้เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืน ในการ ประชุมครั้งนั้น ประเทศสมาชิก จำนวน 178 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามในการ ปฏิบัติตามแผนแม่บท ดังกล่าว ซึ่งอีก 10 ปี ต่อมาจึงขยายแนวคิดไปสู่การประชุมสุดยอดระดับโลก ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development) เพื่อกระตุ้นให้ประเทศ ต่างๆ หันมาให้ความสนใจกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม มุ่งสู่คุณภาพการ พัฒนา

สำหรับแนวคิดการพัฒนาของประเทศไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญกับการ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ไม่สมดุลกับการพัฒนาด้านอื่น ดังที่สมคิด จาคูศรีพิทักษ์ (2546) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมาว่าถึงแม้การพัฒนาจะทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต แต่เป็นการเติบโตที่มีรากฐาน การพัฒนาไม่เข้มแข็ง ขาดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม อีกทั้งไม่ได้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร

จึงเป็นการเติบโตที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน เช่นเดียวกันกับสถาบันทั้งหลายที่ไม่ได้เน้นเรื่องการวางรากฐานให้เข้มแข็งและไม่ดูแลเรื่องการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนา จึงเป็นที่มาของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ในทำนองเดียวกันอมราวรรณ ทิวถนอม (2548) ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาของไทยที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ทรัพยากรที่เคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ถูกทำลายลงมาก เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันมีการเลียนแบบพฤติกรรมกรรมการผลิตและการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มขาดความสมดุลกับสิ่งแวดล้อม กลายเป็นปัญหาสะสมที่บั่นทอนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน และนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน หากไม่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาให้เหมาะสมและสมดุลอย่างองค์รวมทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นั้น เป็นคำที่ใช้กันมากในการพัฒนาประเทศ มีการให้คำนิยามแตกต่างกันไปตามการแปลความของประเทศต่าง ๆ และได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายทัศนะ คำนิยามที่ได้รับการอ้างถึงบ่อยครั้ง ได้แก่ คำนิยามที่บัญญัติโดยคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือที่เรียกในอีกนามหนึ่งว่า Brundtland Commission เพื่อเรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตให้ปลอดภัยและสอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติ ซึ่งที่ประชุมได้บัญญัติความหมายของคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในรายงานที่มีชื่อว่า Our Common Future ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาเพื่อสนองตอบความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปต้องเดือดร้อนหรือสูญเสียโอกาสที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อสนองความต้องการของคนรุ่นอนาคต และในทำนองเดียวกันหนังสือ Global Ecology Handbook ได้ระบุความหมายของคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นนโยบายที่สนองความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งต้องใช้ในอนาคต

สำหรับประเทศไทยมีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ รวมทั้งการให้คำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในที่ประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน เมื่อพุทธศักราช 2545 ณ เมืองโจฮันเนสเบิร์ก แอฟริกาใต้ ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุล บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทร เคารพซึ่งกันและกัน เพื่อความสามารถในการพึ่งตนเอง และคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งการพัฒนาอย่างมีคุณภาพระหว่างมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน เพื่อความเจริญทางเศรษฐกิจและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนตลอดไป

เช่นเดียวกันกับชัยศ อัมสุวรรณ (2543) ได้สรุปว่าแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาที่ต้องการการจัดทรัพยากรทั้งธรรมชาติและมนุษย์รวมทั้งทรัพยากรการเงินและวัสดุ ทั้งปวงให้เป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความมั่งคั่งและอยู่ดีกินดี โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสงวนไว้สำหรับคนรุ่นหลัง และการที่จะบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะเกิดการสมดุลของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมได้นั้นจะต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพในการจัดการการพัฒนา

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเกี่ยวข้องกับพัฒนาอย่างองค์รวม และต้องบูรณาการบริบททุกด้านของสังคมเข้าด้วยกัน ส่งผลให้กรอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งมีนักวิชาการและสถาบันต่าง ๆ ได้เสนอกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้อย่างหลากหลายแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการนำมิติใดของสังคมมาเป็นกรอบการพิจารณา (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, 2543; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546; พจนา เอื้องไพบูลย์, 2546; ภาณี ชนาธิปกรณ์, 2548; ทิปรัตน์ วัชรางกูร, 2548; อมรารัตน ทิวถนอม, 2548) ทั้งนี้ จากการศึกษารอบการพัฒนาที่ยั่งยืนของนักวิชาการและสถาบันที่นำเสนอมานั้น ล้วนเกี่ยวข้องกับการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาให้ครบทุกด้านและต้องดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดที่สำคัญ 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

แนวคิดข้างต้น สอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังที่นิตยา กมลวาทนินิสา (2546) ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น“องค์รวม” คือ การกระทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งการพัฒนาตามแนวคิดนี้ ยึดหลักความรอบคอบ และค่อยเป็นค่อยไป รวมทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นเป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือทำลาย ในทำนองเดียวกันวสุธร ต้นวัฒนกุล (2549) ได้กล่าวถึงลักษณะที่แสดงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นการผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาที่สนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคและยุติธรรม มีการผสมผสานกิจกรรม เพื่อให้สังคมเกิดความผูกพันและอนุรักษ์ไว้ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม คำนึงถึงการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้อย่างสอดคล้องกับชุมชน เช่นเดียวกันกับประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ (2546) ที่ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาในลักษณะบูรณาการเป็นองค์รวมที่ตัวแปรทั้งหลายต้องมาประสานกันครบองค์อย่างมีคุณภาพ แม้ว่าจะอยู่ในบริบทที่มีความหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐาน

ทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นความพยายามในการทำให้ดีขึ้นอย่างมั่นคง ถาวร บนพื้นฐานของศักยภาพและทรัพยากรที่มีจำกัด โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมดุลทุกมิติ เน้นการพัฒนาบนฐานทรัพยากร จุดแข็ง และศักยภาพของตนเอง รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืนตลอดไป

ประเทศไทยได้รับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) รัฐได้เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เน้นการพัฒนาอย่างองค์รวม โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางทางการพัฒนาประเทศที่ได้ัญญาและยึดแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญานำทางในการบริหารประเทศ โดยยึดหลักทางสายกลาง มุ่งการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน ผู้พัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศอย่างองค์รวม โดยประชาชนที่ส่วนร่วม มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างถาวร

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน โดยต้องคำนึงถึงทุกมิติอย่างรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา คำนึงถึงความเป็นองค์รวมในเชิงบูรณาการ โดยพิจารณาผลเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายบนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่ต้องให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยไม่ส่งผลเสียต่อการพัฒนาในอนาคต

แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย

ทั่วโลกต่างยอมรับว่า การศึกษาเป็นกลไกสำคัญสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และการศึกษาที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาประเทศ ประเทศชาติจะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้น ประชากรในประเทศต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ประเทศที่ประชากรได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพ จะมีทางเลือกในการพัฒนาประเทศมากกว่าเสมอ การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศ จึงมุ่งพัฒนาศักยภาพของคนในสังคมให้เกิดความรู้ ทักษะ มุมมอง และค่านิยม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักชี้นำและจูงใจให้บุคคลแสวงหาและสามารถดำเนินชีวิตในแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากสภาวะการดำรงชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ กระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่สังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีสาระเนื้อหาที่เหมาะสม และมีความต่อเนื่องตลอดชีวิต ภารกิจสำคัญในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศจึงเกี่ยวข้องกับ (1) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้สำหรับคนทุกเพศทุกวัย ให้มีโอกาสได้แสวงหาและสะสมความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ปลูกฝังทัศนคติในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ตระหนักว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น (2) การปรับระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งหมายถึง การกำหนดนโยบายและแผนการศึกษาแห่งชาติ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารการศึกษา ตลอดจนการวัดและประเมินผลการศึกษา ให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระอันเป็นองค์ความรู้เฉพาะด้านที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ทักษะในการคิดอย่างเป็นระบบ และตระหนักถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์หรือค่านิยมที่เหมาะสม ซึ่งเป็นแนวทางสู่การดำเนินวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ตลอดจนการใช้ทักษะอย่างเหมาะสมในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ การจัดระบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว ควรครอบคลุมทุกระดับการจัดการศึกษา ตั้งแต่การศึกษาระดับพื้นฐาน ไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ขณะเดียวกัน การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องมีการมองย้อนหลังถึงความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งปลูกฝังคุณค่าความเป็นมนุษย์ รวมทั้งขนบธรรมเนียมในการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นที่สังคมชุมชนยึดถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน (3) การเสริมสร้างความเข้าใจและความตระหนักของสาธารณชน เนื่องจาก สังคมจะเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนได้ ต้องประกอบด้วยสมาชิกที่มีความตระหนักถึงเป้าประสงค์ของการมุ่งสู่ความยั่งยืน รวมทั้งมีความรู้และทักษะที่เอื้อต่อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น หากคนส่วนใหญ่ในสังคมมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คนเหล่านั้นจะมีส่วนช่วยผลักดันและกระตุ้นให้ผู้แทนของตนชี้นำนโยบาย

กำหนดมาตรการ และวางแผนดำเนินงานบริหารจัดการประเทศ ไปในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ (4) การพัฒนาศักยภาพและฝึกอบรมบุคลากร เนื่องจาก ในสังคมที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประชากรควรได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเจริญและมั่นคงแก่สังคม ดังนั้น ทุกภาคส่วนของสังคม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม องค์กรพัฒนา องค์กรชุมชน และชุมชนท้องถิ่น จึงควรส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแก่สมาชิกของตนและส่วนรวม โดยจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพบุคคล และการฝึกอบรมเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน อาทิ การพัฒนาศักยภาพและความชำนาญของบุคคลให้สามารถประกอบวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการกระตุ้นให้เกิดสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและสภาพแวดล้อม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก เป็นต้น

ปัจจุบัน แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายทั่วโลก ทั้งนี้ นับตั้งแต่สหประชาชาติ ประกาศเริ่มต้นทศวรรษแห่งการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี 2548 เป็นต้นมา ได้มีประเทศต่างๆ นำแนวคิดและหลักการดังกล่าวข้างต้น ไปปรับใช้กับระบบการศึกษาของตน ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ถึงประเด็นท้าทายความพยายามในการดำเนินงานของประชาคมโลก เพื่อผลักดันให้การศึกษาเป็นกระบวนการพื้นฐานนำสังคมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้ (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2550)

1. การเสริมสร้างความตระหนัก เนื่องจากขั้นตอนแรกที่สำคัญของกระบวนการขับเคลื่อนการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างความตระหนักของบุคลากรด้านการศึกษาและสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาของชาติ ได้มีโอกาสเรียนรู้และทำความเข้าใจกับแนวความคิดพื้นฐาน ความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนเหตุผลที่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือรูปแบบการศึกษาของประเทศ ไปสู่แนวทางที่สอดคล้องกับกระแสโลก ขณะเดียวกัน มีความเหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น

2. การบูรณาการหลักสูตรสำหรับการศึกษาในระบบ (Formal Education) นั้น กลยุทธ์ในการนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าไปบูรณาการไว้ในหลักสูตรการศึกษา ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานถึงระดับปริญญา นับเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบจริงจัง ในการนี้ รัฐสามารถเลือกปฏิบัติได้อย่างน้อย 2 วิธี คือ วิธีที่หนึ่ง โดยการเพิ่มสาระวิชาใหม่ในหลักสูตรการเรียนการสอนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เช่น รายวิชาการพัฒนาที่ยั่งยืน รายวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา หรือ รายวิชาจริยธรรมการพัฒนา เป็นต้น หรือวิธีที่สอง โดยการพัฒนาหลักสูตรใหม่ให้มีโครงสร้าง แผนการศึกษา และรายวิชาที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะ

การดำเนินงานด้วยวิธีใด รูปแบบของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ค่านิยม และมุมมองที่สามารถสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชนของตนเอง

3. การปฏิรูปการศึกษา เนื่องจากการศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญของการพัฒนาประเทศ แนวคิดเรื่องเป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงเป็นประเด็นสำคัญ หากรัฐมองเห็นความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน และกำหนดเป็นกรอบเป้าหมายของการศึกษาในทุกระดับ โครงสร้างและกระบวนการเรียนรู้ของประชากรในประเทศ จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับกรอบที่วางไว้ เพื่อให้คนทั้งประเทศมีความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกร่วมกันแก้ไขปัญหาการขาดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันประชากรของประเทศ สู่เป้าหมายที่รัฐต้องการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ควรมองข้ามความสำคัญของการรณรงค์ให้ประชาชนเข้าใจถึงความสำคัญของปัญหา และตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4. นิยามเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่ทั่วโลกยอมรับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องมานานกว่าสองทศวรรษ เพื่อกำหนดเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อเท็จจริงประการหนึ่ง คือ นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ต่างมีนิยามเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แตกต่างกันออกไป และมีการสร้างภาพของสังคมที่ยั่งยืนกันอย่างหลากหลาย ทั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่น ทำให้ไม่สามารถกำหนดความหมายที่ชัดเจนของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว การเรียนการสอนเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นเรื่องยุ่งยากและซับซ้อน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นต้องมีวิธีปรับเนื้อหาสาระที่ใช้ในการเรียนการสอนให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นภารกิจที่ค่อนข้างหนักสำหรับครูและบุคลากรด้านการศึกษา

5. การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งความหลากหลายของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และผู้ถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูในโรงเรียน วิทยากรจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา และผู้ฝึกสอนความชำนาญเฉพาะด้านให้ชุมชน เป็นต้น บุคลากรด้านการศึกษานี้ จำเป็นต้องได้รับกรอบแบบแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่เดิมภายใต้บริบทใหม่ของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานในระดับชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งต้องคำนึงถึงความละเอียดอ่อนทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมมากขึ้น กลยุทธ์ข้อหนึ่งในการทำงานระดับท้องถิ่น ได้แก่ การกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบการปฏิบัติงานด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของท้องถิ่น เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และเป็นการลดความกังวลเกี่ยวกับแผนการทำงานของผู้สอนอีกทางหนึ่งด้วย

6. การบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนที่มีการเน้นเป้าหมายการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้สอนจำเป็นต้องคำนึงถึงความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ทุกสาขาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงความคิด มุมมอง และคุณค่าของการตัดสินใจ ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ของเพื่อนร่วมโลก ซึ่งเป็นเรื่องที่ซับซ้อน เนื่องจากมีมิติของความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องหลายด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ขณะเดียวกัน การสอนแบบบูรณาการสามารถเลือกทำได้หลายรูปแบบ อาทิ เชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน กับเนื้อหาสาระของกลุ่มวิชาที่มีในหลักสูตร หรือจัดหัวข้อการสอนใหม่ โดยนำเนื้อหาสาระในแต่ละกลุ่มวิชา ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกัน เพื่อเน้นความสำคัญของหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น ผู้สอนจึงต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีทักษะในการบูรณาการอย่างเหมาะสม

7. บทบาทของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปัจจุบันการพัฒนาที่ยั่งยืนถือเป็นเป้าหมายของทุกองค์กร โดยเฉพาะหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าหน่วยงานเหล่านี้ มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงควรมีการหารือและแลกเปลี่ยนความรู้หรือมุมมองร่วมกัน เพื่อกำหนดกรอบเป้าหมายและยุทธศาสตร์ ตลอดจนแผนการปฏิบัติงาน ที่สอดคล้องซึ่งกันและกัน

8. การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง ความสำเร็จของการส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยหลายประการ ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ คือ ประสิทธิภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสังคม ซึ่งควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของโลก และท้องถิ่นในปัจจุบัน สามารถพัฒนาทักษะในการสร้างเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ และผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถทำได้อย่างน้อย 2 รูปแบบ คือ การจัดการสอนหลักสูตรพิเศษในสถานศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายผลิตครูและบุคลากรด้านการศึกษารุ่นใหม่ ที่สามารถบูรณาการแนวคิดและหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนกับการเรียนการสอนในสาระวิชาที่ตนถนัด และการฝึกอบรมวิทยากรครูต้นแบบ ซึ่งมีเป้าหมายเสริมสร้างขีดความสามารถของครูและบุคลากรด้านการศึกษา ที่มีประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนมาบ้างแล้ว ให้มีความรู้และทักษะในการบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนการสอน จากกลุ่มสาระต่างๆ ให้เกิดความเชื่อมโยงกับแนวคิดและหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

9. การจัดระบบงบประมาณและปัจจัยสนับสนุน เนื่องจาก ปัจจัยอีกส่วนหนึ่งที่เอื้อต่อความสำเร็จของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ งบประมาณ สื่อการเรียนการสอน และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง รูปแบบ และกระบวนการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนและสถานศึกษา จำเป็นต้องใช้งบประมาณค่อนข้างมาก เพื่อสนับสนุนการจัดทำหลักสูตร การบริหารจัดการ และการฝึกอบรม ขณะเดียวกันครูและบุคลากรด้านการศึกษา จำเป็นต้องมีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ ในยุคของสังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูล ข่าวสาร และเป็นการติดต่อสื่อสารที่ไร้พรมแดน อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนที่อาศัยเทคโนโลยีและการสื่อสารรูปแบบใหม่ อาทิ คอมพิวเตอร์ สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง กลายเป็นส่วนประกอบสำคัญของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

10. การกำหนดนโยบายส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รัฐควรมีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมสนับสนุน บุคคล ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ด้วยวิธีส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ เพื่อเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น ผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการศึกษา จึงควรผลักดันให้มีการวางแนวทางดำเนินงานของรัฐ ด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพตามที่ต้องการ

ในทำนองเดียวกันสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ (2546) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า คนเป็นกุญแจสำคัญนำไปสู่ความยั่งยืน เนื่องจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะมีเสถียรภาพ สามารถกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงทุกระดับได้ ต้องมีรากฐานมาจากปัจจัยอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาที่ต้องให้ความสำคัญกับตัวแปรสำคัญเกี่ยวกับหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการผลิตกำลังคนที่มีความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการ สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมของตนเอง เป็นที่ยอมรับ และมีความสามารถในการแข่งขันในระดับสากล ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 และ 9 ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนและกระบวนการพัฒนาประเทศที่บูรณาการเชื่อมโยงกันทุกด้าน โดยมีเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน สังคม และสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทยอย่างยั่งยืน เนื่องจากประสบการณ์จากผลการพัฒนาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ให้บทสรุปอันมีค่ายิ่งว่า คุณภาพชีวิต เป็นมิติขององค์รวมจากปัจจัยในทุกๆ ด้าน ที่ต้องได้รับการเอาใจใส่โดยทัดเทียมกัน ทั้งความอยู่ดี กินดี การเจริญเติบโตทาง

เศรษฐกิจ สภาวะแวดล้อม และการจัดการศึกษา รวมทั้งการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ดังนั้น คุณภาพชีวิตได้กลายเป็นหัวใจของทิศทางการพัฒนา เนื่องจาก คุณภาพชีวิตส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และยั่งยืน โดยแสดงออกด้วยผลสำเร็จจากการพัฒนาคุณภาพของ “คน” ให้เป็นผู้สมบูรณ์พร้อม มีความสามารถในการสร้างสรรค์สังคมคุณภาพ สังคมแห่งการเรียนรู้ที่เต็มเปี่ยมด้วยความสมานฉันท์และความเอื้ออาทรต่อกัน ดังปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2545-2559 ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการศึกษา ที่ได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญาพื้นฐานในการกำหนดแผน โดยมีการผสมผสานเรื่องศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และธรรมชาติ อย่างบูรณาการ คุณภาพชีวิตในทุกด้านและสอดคล้องต้องกันทั่วประเทศ มีการเชื่อมโยงอย่างเป็นองค์รวม ที่เน้น “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน มีคุณภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้คนไทยมีความสุขถ้วนหน้า สามารถพึ่งตนเอง ก้าวทันโลก โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทย มีค่านิยมต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด เจตคติ และกระบวนการทำงานให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพ คุณภาพ รู้เท่าทัน ก้าวทันโลก และมีความยืดหยุ่นพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต จึงเห็นได้ว่าหลักการแห่งกรอบแนวคิดของแผนการศึกษาชาติ ข้างต้น เป็นแผนบูรณาการ ทั้งด้านการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และธรรมชาติ สัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นองค์รวม พึ่งพาอาศัย ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างพอเหมาะพอดี และมีคุณภาพ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาไทย นับเป็นส่วนสำคัญในการเผยแพร่และนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืน เนื่องจาก การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ การจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากวิกฤติ ซึ่งผลที่จะได้รับจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ ความพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สู่การพัฒนาที่สมดุล มั่นคงและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ทั่วโลกให้ความสำคัญ สำหรับประเทศไทยได้นำแนวคิดนี้มาปรับใช้อย่างสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 จนถึงปัจจุบัน ที่รัฐได้เสริมสร้างความเข้าใจและความตระหนักของสาธารณชนให้เห็นความสำคัญและสามารถดำเนิน

การจัดการศึกษาตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้อย่างครอบคลุมทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษาอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้การจัดการศึกษาสามารถนำไปสู่การพัฒนาชีวิตและสังคมทุกระดับให้พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy)

เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงของโลก

ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ความว่า

“เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy”
...คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ
จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่
...Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำรา
เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่
และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า
เราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการ
เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น

1. หลักสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงและปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนิน ไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้ง ที่จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มา

ใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบคอบที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การกระทำใดๆ ให้มีความพอเพียง หมายถึง ทำพอประมาณ ด้วยเหตุและผล การพัฒนาต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัว เพื่อสามารถเผชิญและอยู่รอดจากผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ต้องมีความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกๆ ขั้นตอน ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในประเทศให้สำนึกในคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม ต้องดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ สร้างความสมดุลและความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ถูกใช้เป็นการรอบแนวความคิดและทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมหภาคของไทย ซึ่งบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่า "สังคมสีเขียว" ด้วยหลักการดังกล่าว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 นี้ จะไม่เน้นเรื่องตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงให้ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ หรือระบบเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันระหว่างเศรษฐกิจชุมชนเมืองและชนบท

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด : เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อ ความมั่นคง และ ความยั่งยืน ของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ : เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม : ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข : การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

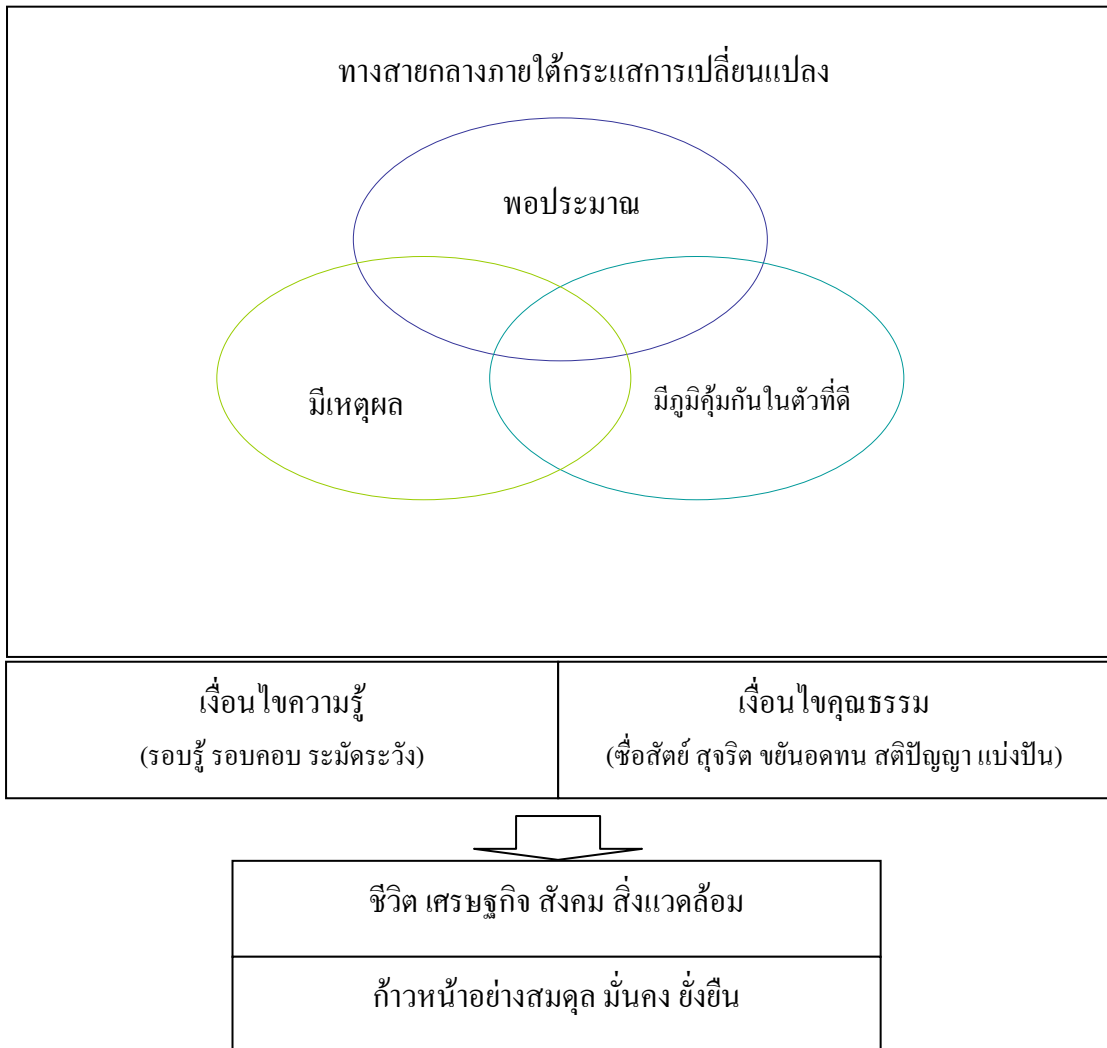
4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ทั้งนี้ สามารถสรุปหลักสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ได้ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 หลักสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy)

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2549 : 9)

2. แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาระดับสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายด้านการศึกษา โดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนาให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะและเจตคติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุล และยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถานศึกษานำหลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการศึกษาระดับสถานศึกษาไว้ 5 ประการ คือ (1) การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) การพัฒนาบุคลากร (3) การขยายผลและพัฒนาเครือข่าย (4) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และ (5) การพัฒนากระบวนการติดตามและประเมินผล โดยได้กำหนดเป้าหมายไว้ 3 ระยะ ดังนี้ (ปิยนุตร หล่อไกรเลิศ, 2547)

ระยะที่ 1 ปี 2550 กำหนดให้มีสถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่น้อยกว่าจำนวน 80 แห่ง

ระยะที่ 2 ปี 2551-2552 พัฒนาและขยายเครือข่ายสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทุกจังหวัดเป็นจำนวน 800 แห่ง

ระยะที่ 3 ปี 2553-2554 พัฒนาให้สถานศึกษาสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาได้ครบทุกแห่งทั่วประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดำเนินการเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์สันติวิธี วิถีชีวิตประชาธิปไตย โดยมีจุดเน้น ดังนี้

1. ส่งเสริมให้โรงเรียนปรับหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อเน้นคุณธรรมนำความรู้
2. ขยายผลการเรียนรู้จากโรงเรียนที่เป็นแบบอย่าง
3. ส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนและเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน
4. สร้างภูมิคุ้มกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมนักเรียน

สถานศึกษานำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาระดับสถานศึกษาได้ตามแนวทาง ดังนี้

1. วางระบบบริหารจัดการของโรงเรียนให้เป็นไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้เป็นหลักในการบริหารจัดการและประสานกับทุกภาคส่วนในการใช้ทรัพยากรการบริหารทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ สภาพแวดล้อมอย่างคุ้มค่า เป็นประโยชน์สูงสุดเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้

2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นเศรษฐกิจพอเพียงบูรณาการเพื่อสร้างค่านิยม โดยหลักสูตรและสาระเรียนรู้ในห้องเรียน บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนในทุกระดับ เพื่อให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรด้านการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำหลักคิด หลักปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของทุกช่วงชั้น

3. จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน ที่มีการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง ให้เด็กและเยาวชน โดยผ่านการทำกิจกรรม เช่น กิจกรรมช่วยเหลือสังคม รักสิ่งแวดล้อม สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น อันจะทำให้เด็กและเยาวชนดำเนินชีวิต โดยอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างเกิดประโยชน์และมีความสุข และอยู่ร่วมกับนิเวศวิทยาได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

4. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยแนวทางการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการศึกษา

5. นำไปพัฒนาบุคลากรให้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติตน โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยการส่งเสริมคุณลักษณะความพอประมาณ ความมีและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว (อุดมพร อมรธรรม, 2549)

3. ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนโดยตรงในปัจจุบัน

นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ ไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย มีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีคุณธรรมและจริยธรรมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

3.2 ผลที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น

สมาชิกในชุมชน มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เห็นคุณค่าของวิถีชีวิตชุมชนในสังคมไทย ซึ่งมีจุดเด่นหลายประการ อาทิ ความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชนที่เข้มแข็ง อบอุ่น เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีศาสนาเป็นหลักธรรมประจำใจ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สมานฉันท์ เอื้ออาทร และสัมพันธ์กลมกลืน พึ่งพิงซึ่งกันและกันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.3 ผลที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษาและเครือข่าย

โรงเรียนได้รับการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีความมั่นคง ได้รับการยอมรับจากชุมชนในการน้อมนำเอาพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น และเป็นแบบอย่างให้กับ โรงเรียน เครือข่าย

3.4 ผลที่เกิดขึ้นกับครูและบุคลากร

ครูและบุคลากรได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต นำไป สอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทำให้สามารถจัดการเรียนการ สอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และครูสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและชุมชน มีความคุ้นเคยสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชนอย่างใกล้ชิด

3.5 ผลที่เกิดขึ้นกับผู้บริหาร

ผู้บริหารสามารถปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการกำหนดนโยบายและทิศทาง ในการจัดการศึกษา ใช้เป็นหลักในการบริหารจัดการ และประสานกับทุกภาคส่วนในการใช้ ทรัพยากรการบริหารอย่างคุ้มค่า เป็นประโยชน์สูงสุดเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน(อภิชาติ พันธเสน และคณะ, 2549)

ดังนั้น จึงสรุปได้ปรัชญาเศรษฐกิจเป็นปรัชญาที่มีแนวคิดและหลักการที่สอดคล้องตาม หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นปรัชญาที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและ ระดับองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไปใช้ในสถานศึกษา ซึ่งมักเริ่มต้นจากการสร้าง ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรในโรงเรียน กำหนดผู้รับผิดชอบในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานศึกษา และจัดทำแผนขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จากนั้นบูรณาการสู่กิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งใน และนอกห้องเรียน ตลอดจนบริหารจัดการทรัพยากรของสถานศึกษาโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ได้นำไปปฏิบัติและพัฒนาาร่วมกันจนเกิดความตระหนักและเชื่อมั่น จนเกิดการ ปรับเปลี่ยน วิธีคิด และวิถีดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลให้สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ สถานศึกษาควรขยายผลออกไปสู่ชุมชน โดยให้นักเรียนเป็นสื่อ จัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชนจนเกิดค่านิยมในชีวิต บนพื้นฐานจิตสำนึกพอเพียง เพื่อมนุษย์สามารถดำรงอยู่ในโลก แห่งการแข่งขันได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้างต้น มาสู่การจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษาเพื่อให้สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก การจัดการศึกษาให้สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนเป็นหน้าที่สำคัญของสถานศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการศึกษาแก่ประชาชน โดยตรง และเป็นหน่วยงานหลักของระบบการศึกษา ดังที่รุ่ง แก้วแดง (2546) ได้กล่าวว่า ถ้าต้องการให้การศึกษามีคุณภาพดี ต้องสร้างความเข้มแข็งที่สถานศึกษา ให้สามารถเป็นหน่วยรองรับการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาเป็นสถาบันที่ผูกพันกับชุมชนมาหลายชั่วคน ประชาชนผูกพันกับ โรงเรียนและมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับการศึกษาที่โรงเรียนจัดให้

สถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนจึงมีภารกิจสำคัญในฐานะหน่วยงานที่จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับ “คน” และ “สังคม” ทุกสถานศึกษาต้องดำเนินการพัฒนาองค์ประกอบทุกส่วนของสถานศึกษาอย่างบูรณาการให้เอื้ออำนวยและเกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบ ไม่แยกส่วนและครอบคลุมการพัฒนาทุกส่วนของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวทางการจัดการศึกษาของแผนการศึกษาชาติให้บรรลุเจตนารมณ์ที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข ตลอดจนมุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่พึงประสงค์ มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพ ซึ่งสถานศึกษาต้องมีปฏิสัมพันธ์กับหน่วยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และรู้เท่าทันการพัฒนาในยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ในปัจจุบัน เนื่องจากสถานศึกษาเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติที่มีหน้าที่จัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน

แนวทางการดำเนินงานและความรับผิดชอบของสถานศึกษาในฐานะที่สถานศึกษาเป็นหน่วยงานทางสังคมที่มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพตามความต้องการของสังคมและมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ดังนั้น สถานศึกษาจึงมีหน้าที่ในการพัฒนาผู้เรียนและการให้บริการทางการศึกษาแก่บุคคลและชุมชน แนวทางการดำเนินงานและความรับผิดชอบของสถานศึกษา ข้างต้น สอดคล้องกับที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กล่าวคือ สถานศึกษามีหน้าที่ให้การศึกษาและจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับหรือระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีเป้าหมายในการเสริมสร้างพัฒนาการให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการทั้งทางการศึกษาและสังคมที่สามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับประโยชน์สูงสุดและบรรลุตามความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงดังเช่นปัจจุบัน จึงต้องคำนึงถึงสถานะทางการแข่งขันอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และด้วยธรรมชาติการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ต้องบริหารงานในฐานะที่เป็นเอกชนให้อยู่รอดและเติบโตไปพร้อม ๆ กับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติซึ่งต้องใช้ทรัพยากรอย่างมหาศาลให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษาอย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการทางการศึกษาและรู้ว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2547) จึงควรจัดการศึกษาตามตัวแปรที่บ่งบอกถึงแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ การสร้างความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรและความสามารถของโรงเรียน การสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา และการสร้างความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่นและสากล เพื่อมุ่งผลสำเร็จไปยังการสร้างคุณภาพของการพัฒนาในทุกมิติที่เกี่ยวข้องทั้งมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545; สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, 2546; พจนา เอื้องไพบุลย์, 2546; ภาณี ชนาธิปกรณ์, 2548)

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถสร้างคุณภาพในมิติทางเศรษฐกิจได้ด้วยการสร้างความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรและความสามารถที่โรงเรียนมี ในฐานะที่เป็นองค์กรเอกชนที่ต้องบริหารสถานศึกษาให้อยู่รอด สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง แม้ว่าจะต้องใช้ทุนทางการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายอย่างมหาศาล ทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการซึ่งเงินอุดหนุนรายหัวนักเรียนที่รัฐจัดให้เฉพาะจัดการศึกษาสายสามัญศึกษาจึงไม่เพียงพอต่อการบริหารงานของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่มีทั้งด้านสามัญศึกษาและอิสลามศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จึงจำเป็นต้องผสมผสานแนวคิดทางการบริหารการศึกษาและการบริหารองค์กรเอกชน เพื่อให้สามารถบริหารสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่กระทรวงศึกษาธิการมุ่งเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของการศึกษาเอกชน เพราะต้องการให้โรงเรียนเอกชนมีการบริหารงานเหมือนบริษัทเอกชน และยกระดับโรงเรียนเอกชนชั้นนำให้มีรูปแบบการบริหารงานและคุณภาพในระดับเดียวกับโรงเรียนนานาชาติ (รุ่ง แก้วแดง, 2548)

ส่วนประวัจน์ เบญญาศรีสวัสดิ์ (2548) ได้กล่าวถึงความสามารถในการแข่งขันว่า เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นค่อนข้างยาก แต่หากสามารถสร้างได้แล้วจะมีความยั่งยืนและคงทน ผู้บริหารจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ที่ดีในการสร้างนวัตกรรมให้เกิดในองค์กรและเป็นที่ยอมรับของบุคลากร อันจะนำไปสู่การสร้างความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งโรงเรียนเอกชนนั้น นอกจากจะแข่งขันกันเองแล้วยังต้องแข่งขันกับโรงเรียนของรัฐบาลด้วย โรงเรียนเอกชนจะต้องหาเทคนิควิธีการต่าง ๆ มาสร้างให้เป็นที่นิยม เพื่อเป็นตัวชี้คุณภาพของโรงเรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่แต่ละโรงเรียนจะต้องมีกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ของตัวเอง เพราะโรงเรียนเอกชนส่วนใหญ่จะอยู่รอดได้จะต้องมีการปรับปรุง และพัฒนาโรงเรียนในทุก ๆ ด้าน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับจากผู้ปกครองและชุมชน ในทำนองเดียวกันกับที่ธนาคาร โลก ได้ทำการวิจัย พบว่า รัฐบาลหลายประเทศต้องปฏิรูปการศึกษาภาคเอกชนให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง มีการปรับรื้อระบบ (Reengineering) ความพยายามลดต้นทุนทำให้องค์กร เล็กกะทัดรัด ปรับขั้นตอนการทำงาน การให้บริการแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (One-Stop Service) เพื่อให้ลูกค้าได้รับบริการที่มีคุณภาพ รวดเร็วและเป็นที่ยอมรับใจ อีกทั้งตัวชี้ขาดของตลาดการศึกษาว่ากระแสโลกไร้พรมแดน และการเปิดเสรีทางการค้าทำให้สถานศึกษาไม่ได้แข่งขันกับตัวเองอีกต่อไป แต่เป็นการแข่งขันในระดับภูมิภาคไปจนถึงระดับโลก ส่งผลให้การเรียนรู้เป็นตลาดสำคัญ ที่มีการแข่งขันสูงมาก ทั้งด้านหลักสูตร เนื้อหาสาระ คุณภาพการสอน องค์กรความรู้สมัยใหม่ กระบวนการในการเรียนรู้แบบใหม่ การวิจัยและพัฒนา เป็นต้น คุณภาพการจัดการศึกษา จึงเป็นคำตอบสุดท้ายที่ธุรกิจการศึกษาต้องใส่ใจ และหาทางพัฒนา เพราะคุณภาพการจัดการศึกษาเป็นสิ่งสะท้อนถึงขีดความสามารถทางการแข่งขันของบ้านเราได้ (แจ๊ค มินท์ อิงค์เนศ, 2548) เช่นเดียวกันกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาสถานศึกษาเอกชนว่า ภาพลักษณ์ที่ดีของสถานศึกษาเอกชนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้รับบริการศรัทธา และทำให้โรงเรียนสามารถดำรงอยู่ได้ในยุคที่มีการแข่งขัน

ในเวลาเดียวกัน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีบริบทเฉพาะด้านสังคมวัฒนธรรม ยังต้องจัดการสถานศึกษาตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนในฐานะที่เป็นองค์กรทางการศึกษาที่มีธรรมชาติไม่แสวงหากำไร(Non-profit Organization) ให้เกิดคุณภาพของการจัดการสถานศึกษาในด้านสังคม กล่าวคือ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา สามารถปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลง มุ่งผลสำเร็จไปยัง “ผู้รับบริการทางการศึกษา คือ ผู้เรียน และผู้ปกครอง” คำนี้ถึงความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปว่าบุตรหลานจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้ทุกสถานศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

ผู้ปกครอง และชุมชน สถานศึกษาต้องตระหนักถึงความสำคัญกับการสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของลูก้า โดยต้องจัดการศึกษาให้เป็นที่พึงพอใจ เพื่อให้สามารถรักษา ลูก้าไว้ได้ในระยะยาว ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เรียน โดยต้องจัดการศึกษาให้ ผู้เรียน ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐาน รวมทั้งการสร้างคุณภาพของการจัดการสถานศึกษา ในด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ สามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่นและสากล เนื่องจาก โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถานศึกษาเอกชนและอยู่ในบริบทการจัดการศึกษาใน พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ชุมชนส่วนใหญ่คาดหวังให้โรงเรียนการจัดการศึกษาและมีวิถี การดำเนินงานตามหลักการศาสนาอิสลาม มีวัฒนธรรมและค่านิยมตามบริบทของชุมชน ส่งผลให้ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีหน้าที่จัดการศึกษาในส่วนที่นอกเหนือจากสถานศึกษาอื่น โดยทั่วไปที่ต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นทั้งกลุ่มเป้าหมายที่จะ มาเป็นลูก้าและเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนให้สามารถดำเนินการตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ ให้มีความสำคัญกับการบูรณาการการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของ ท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะบนพื้นฐานของหลักการศาสนาและวัฒนธรรมที่ต้องเชื่อมโยงเข้ากับการ จัดการศึกษา โดยยึดผู้เรียนและประชาชนเป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2549) ดังที่อรุณ จันทวานิช (2547) กล่าวว่าพัฒนาสถานศึกษาสู่การเป็นโรงเรียนคุณภาพนั้น โรงเรียนต้องสามารถให้บริการ ทางการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ทักษิณ ชินวัตร (2548) ที่กล่าวว่าโรงเรียนสมบูรณ์แบบ ควรจัดการศึกษาได้อย่างดี ทั้งในด้านการ บริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพสูงตามมาตรฐานที่กำหนด และได้รับการ พัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข เป็นโรงเรียนที่สามารถจัดการเรียนให้ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เช่นเดียวกันกับมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา (2549) ได้ทำการ วิจัยเพื่อเสนอยุทธศาสตร์และมาตรการเพื่อการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ พบว่า แนวการพัฒนา คุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ ควรมีรูปแบบเฉพาะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของพื้นที่ อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจและ ส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินการต่อไปได้ตามความพร้อมและจุดแข็งของโรงเรียน คือ การเรียนรู้และ ปฏิบัติไปพร้อมกัน อีกทั้งยังเป็นโรงเรียนที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมาก ดังนั้นยุทธศาสตร์และ มาตรการเพื่อการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึง ควรความเชื่อมโยงกับปัญหาและความต้องการในการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ และแต่ละระบบ ล้วนส่งผลเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ได้แก่ ยุทธศาสตร์ปรับระบบบริหารองค์กร ยุทธศาสตร์ระบบ ฐานข้อมูล ยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้บริหาร ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนแม่บทพัฒนาโรงเรียน และ

ยุทธศาสตร์ระบบงบประมาณ ซึ่งการพัฒนายุทธศาสตร์เหล่านี้ จะส่งผลให้ผลผลิตของการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีคุณภาพสูงขึ้นทั้งในส่วนของคุณภาพโรงเรียนและคุณภาพผู้เรียน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรดำเนินการตามแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 3 ประการ คือ การสร้างความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานของทรัพยากรและความสามารถของตนเอง ให้สามารถพึ่งตนเองได้ในฐานะองค์กรเอกชนที่ต้องอยู่รอดและเติบโต มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษาอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมด้านสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอย่าง“องค์กรร่วม” โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรและความสามารถที่โรงเรียนมีอย่างค่อยเป็นค่อยไป บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการพัฒนาในปัจจุบันอย่างสร้างสรรค์ ไม่ส่งผลเสียต่อการพัฒนาในอนาคต มุ่งการพัฒนาที่มีคุณภาพ ระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน เพื่อพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืนสู่การรักษามาตรฐานการจัดการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน

แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ตอบสนองต่อมิติทางเศรษฐกิจตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อพิจารณาแนวทางการจัดการศึกษาตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติทางเศรษฐกิจนั้น มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของสถานศึกษาที่เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรที่มีหน้าที่จัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนตามความมุ่งหมายการจัดการศึกษาชาติ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมด้านสังคมวัฒนธรรม และมุ่งตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา แต่การลงทุนทางการศึกษานั้น ต้องอาศัยทรัพยากรทางการบริหารที่มีคุณภาพอย่างมหาศาล ทั้ง คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องประยุกต์แนวคิดการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่นิยมใช้ในภาคธุรกิจซึ่งให้ความสำคัญกับการควบคุมค่าใช้จ่ายให้อยู่ระดับต่ำที่สุดแต่ยังคงไว้ซึ่งคุณภาพตามมาตรฐาน ตลอดจนสามารถสร้างเอกลักษณ์หรือพัฒนาโรงเรียนให้เป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการทางการศึกษา มาบูรณาการเข้ากับแนวคิดการบริหารการศึกษาเพื่อให้สถานศึกษาสามารถบรรลุตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา สามารถพึ่งตนเองได้อยู่รอด สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า เพื่อรักษาลูกค้าไว้อย่างต่อเนื่องยาวนาน และเติบโตต่อไปได้อย่างมั่นคง

นักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวทางการจัดการศึกษาในมิติทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ดัง Nelson, Carlson and Palonsky (1993) ได้ให้แนวคิดว่าความสามารถในการตอบสนองมิติทางเศรษฐกิจของการจัดการศึกษาของแต่ละสถานศึกษา เกิดจากการสร้างความสามารถในการแข่งขันให้สามารถพึ่งตนเองได้ตามศักยภาพและความพร้อมที่มีเพื่อให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างเสมอภาคให้แก่ผู้รับบริการทุกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ Coombs (1968) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาว่าผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาต้องตระหนักถึงความจำเป็นในการวางแผนใช้จ่ายงบประมาณที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามหลักของประสิทธิภาพการบริหารจัดการงบประมาณ ในทำนองเดียวกันสุรเจต ไชยพันธ์พงษ์ (2550) ได้กล่าวว่าแนวคิดประสิทธิภาพทางธุรกิจที่ใช้ในกระแสโลกปัจจุบัน เป็นแนวทางหนึ่งในการที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถปรับเปลี่ยนและบูรณาการแนวคิดเกี่ยวกับเป้าหมายการดำเนินการเชิงธุรกิจต่างๆ ให้เป็นเป้าหมายในด้านการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้ ด้วยการนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้โดยให้ความสำคัญต่อเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นลำดับแรก ซึ่งแตกต่างกับการจัดการธุรกิจที่เน้นเป้าหมายในเชิงผลกำไร เพื่อให้สามารถสร้างความแข็งแกร่งในเชิงกลยุทธ์ของการจัดการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับตัวแปรที่สำคัญ ได้แก่ (1) การสร้างทักษะการขายให้กับครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ ให้สามารถประชาสัมพันธ์วิสัยทัศน์และการพัฒนาของสถานศึกษาให้กับผู้ปกครอง ชุมชน และทุกๆ คนในสถานศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมการบริหารที่เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ด้านคุณภาพของสถานศึกษาด้วย (2) การสื่อสารข้อมูลภายในองค์กรที่ถูกต้อง ซึ่งในสถานศึกษาก็สามารถนำมาใช้ได้โดยพยายามให้ครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสถานศึกษามากพอที่จะชี้แจงและประชาสัมพันธ์ต่อสาธารณชน เช่น ความสำเร็จของสถานศึกษา นโยบาย ขั้นตอนการดำเนินการ และโครงการใหม่ของสถานศึกษา ตลอดจนบางเรื่องที่มีผลกระทบต่อสถานศึกษา เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา หรือกฎระเบียบทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป (3) การอุทิศตนให้กับองค์กร ดังเช่นบริษัทธุรกิจต่างๆ ได้ใช้ความพยายามในอันที่จะให้พนักงานอุทิศตนให้กับกิจการ ในทำนองเดียวกัน สถานศึกษาก็ต้องการให้บุคลากรอุทิศตนและทำงานให้กับสถานศึกษาอย่างเต็มที่เช่นกัน นั่นหมายความว่าสถานศึกษาต้องสร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างทัศนคติเชิงบวกและเน้นการทำงานเป็นทีมของบุคลากรมากขึ้น พัฒนาให้บุคลากรให้มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานเสียก่อนจึงสามารถอุทิศตนให้กับสถานศึกษาได้ (4) การเอาใจใส่และบำรุงรักษาพนักงาน สถานศึกษาสามารถส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการเอาใจใส่และยกย่องครู อาจารย์และเจ้าหน้าที่ในสถานศึกษา มีการกำหนดเกณฑ์และมาตรฐานที่จะได้รับการเอาใจใส่ยกย่อง ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของรางวัล เช่น คำกล่าวชมเชย ประกาศนียบัตร ของรางวัล หรือกิจกรรมอื่นๆ (5) การเป็นผู้นำทาง

การตลาด ซึ่งในการกำหนดแนวทางธุรกิจนั้น องค์กรจะต้องวางตำแหน่งของตนไว้ในความทรงจำของลูกค้านั่นเอง “ผู้นำทางการตลาด” และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสถานศึกษาได้ โดยวางตำแหน่งของสถานศึกษาไว้ในภาพลักษณ์ที่ผู้ปกครองและผู้เรียนมองว่า ครู อาจารย์ของสถานศึกษาเป็นผู้นำทางวิชาการและกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น การให้โอกาสครู อาจารย์ แสดงความสามารถในการเป็นผู้นำทางการพัฒนาบุคลากร บริการชุมชน และเข้าร่วมการสัมมนาพัฒนาวิชาชีพของตน รวมทั้งส่งเสริมการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นวิชาชีพชั้นสูง (6) การยึดมั่นในกฎและระเบียบ ในสถานศึกษาควรยึดกฎและระเบียบในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐและองค์กร และไม่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานในองค์กร (7) การสร้างผลกำไรให้องค์กร การดำเนินการธุรกิจมุ่งเน้นระดับผลกำไรในแต่ละปี แต่เมื่อนำมาเทียบเคียงกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาแล้ว จะต้องมุ่งสร้างผลสัมฤทธิ์ในด้านคุณภาพและสร้างศักยภาพให้เกิดแก่ตัวผู้เรียนในแต่ละปีเช่นกัน และถ้านำผลสัมฤทธิ์ด้านคุณภาพในแต่ละปีมาเปรียบเทียบกันแล้ว ก็จะสามารถแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของสถานศึกษาได้ (8) การสร้างพันธมิตรทางธุรกิจ กิจกรรมทางธุรกิจจะต้องเสริมสร้างความแข็งแกร่ง โดยการผนึกกำลังกลุ่มพันธมิตร ซึ่งในการจัดการศึกษานั้น จำเป็นต้องสร้างพันธมิตรจากทุกส่วนทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ต้องสร้างความเข้าใจอันดีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ของสถานศึกษา ตลอดจนสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนเหล่านั้น ในอันที่จะช่วยเหลือและเสริมสร้างความแข็งแกร่งของสถานศึกษาให้มีมากขึ้น (9) การรักษาระดับทุน การที่สถานศึกษาสามารถรักษาระดับการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนควบคู่ไปกับแผนการปรับปรุงของสถานศึกษานั้นๆ จะก่อให้เกิดการเติบโตและการพัฒนาเชิงบวกของสถานศึกษานั้นด้วยเช่นกัน สถานศึกษาควรวางกลยุทธ์ที่จะรักษาความแข็งแกร่งของการสร้างคุณภาพการศึกษา และกำจัดจุดอ่อนบางประการเกี่ยวกับคุณภาพทางวิชาการของสถานศึกษา

แนวทางดังกล่าวสามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้สำเร็จ ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาทั้งระบบ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรรับรู้การใช้แนวคิดจากโลกธุรกิจ เพื่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันทันกระแสโลกอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการสร้างความสามารถในการแข่งขันขององค์กรสมัยใหม่ตามมุมมองทางเศรษฐศาสตร์นั้นเป็นการบริหารจัดการเพื่อลดค่าใช้จ่ายให้ต่ำที่สุด และได้ผลตอบแทนสูงสุด เน้นการสร้างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ผู้บริหารที่ดีต้องทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย มีการกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจน สามารถวัดได้ ประเมินได้ และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อลดต้นทุนให้ถูกกว่า ดีกว่า เร็วกว่า และบริการได้ดีกว่า ส่วนเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547) ได้วิเคราะห์พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติตามแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์

ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพยายามทำให้สถานศึกษามีคุณภาพเพื่อลดความแตกต่างในเรื่องคุณภาพการศึกษา แต่ในทางปฏิบัตินั้นสถานศึกษาแต่ละแห่งมีต้นทุนในการยกระดับคุณภาพแตกต่างกัน ดังนั้นสถานศึกษายขนาดใหญ่จะมีความได้เปรียบด้านต้นทุนและการประหยัดต่อขนาดเนื่องจากมีจำนวนนักเรียนมากพอที่ทำให้ต้นทุนต่อหน่วยการผลิตอยู่ในอัตราที่ต่ำ แม้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 59 จะระบุให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล มีอำนาจในการจัดการผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษาและสามารถนำมาจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาได้ แต่สถานศึกษาจะหารายได้ได้มากพอหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับสินทรัพย์ที่สถานศึกษามีอยู่รวมทั้งการบริหารจัดการ ในทำนองเดียวกันไพพรรณ เกียรติโชติชัย (2546) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในมิติทางเศรษฐกิจว่าการจัดการศึกษาเป็นงานบริการที่เปิดกว้างให้ทุกคนมีสิทธิเลือกใช้บริการของแห่งใดก็ได้ สิ่งที่เป็นตัวกำหนดในการตัดสินใจเลือกใช้บริการในสถานศึกษาใดนั้น คือ ความมีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา คือ การจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้เงื่อนไขของเวลาและการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดที่สุด ซึ่งต้องพิจารณาทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการศึกษาควักกันไป ส่วนแนวทางที่มีบทบาทต่อการสร้างความสามารถในการแข่งขันในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย (1) ครู ซึ่งต้องให้ครูทำงานตามความสามารถและความถนัด ทำงานตามภารกิจหลักของโรงเรียน ให้การฝึกอบรมแก่ครู ส่งเสริมให้ครูใช้วิธีการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดสวัสดิการให้เหมาะสม (2) ผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำในการพัฒนางานให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำนวัตกรรม เทคโนโลยี มาใช้เพื่อการพัฒนาของสถานศึกษาให้เกิดความแตกต่างโดยใช้ต้นทุนต่ำที่สุด (3) อาคารสถานที่วัสดุอุปกรณ์ และการจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ภายใต้การควบคุมต้นทุนอย่างประหยัดที่สุด เกิดประโยชน์สูงสุด เน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อทำให้ต้นทุนต่อหน่วยการผลิตลดลง ส่งผลให้สถานศึกษาสามารถอยู่รอดได้อย่างมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับประกาศริ อมรสิน (2548) ได้กล่าวถึงความสามารถในการแข่งขันว่า เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นค่อนข้างยาก แต่หากสามารถสร้างได้แล้วจะมีความยั่งยืนและคงทน ผู้บริหารจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ที่ดีในการสร้างนวัตกรรมให้เกิดในองค์กรและเป็นที่ยอมรับของบุคลากร อันจะนำไปสู่การสร้างความสามารถในการแข่งขันกับองค์กรอื่น ๆ ได้ เป็นต้น

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “การสร้างความสามารถในการแข่งขัน” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ หรือแม้แต่องค์กร ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่รัฐบาลไทยได้กำหนดให้การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศให้เข้มแข็งอย่างมีประสิทธิภาพ สู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ซึ่ง

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548) ได้กล่าวถึงประเด็นการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยไว้ว่า ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเด็นเรื่องความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยเป็นที่กล่าวถึงอย่างกว้างขวาง โดยปรับเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นที่"ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ" จากปัจจัยการผลิตด้านทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์วัตถุดิบและแรงงานราคาถูก และความได้เปรียบในด้านสถานที่ ตั้งหรือภูมิศาสตร์ของประเทศมาเป็น"ความสามารถในการแข่งขัน" ที่เกิดจากทักษะการบริหารจัดการที่ดี และคุณภาพเป็นปัจจัยหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการธุรกิจนั้น การสร้างความสามารถในการแข่งขัน จึงกลายเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสนใจและไม่อาจมองข้ามได้

ทฤษฎีการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่คิดค้นโดยMichael E.Porter นักเศรษฐศาสตร์ชื่อดังจาก Harvard Business School Michael E.Porter ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มาตั้งแต่ ค.ศ.1980 Porter (1985) ได้ให้กรอบความคิดเพื่อสร้างความเข้าใจในที่มาและวิธีการสร้างความสามารถในการแข่งขันตั้งแต่ระดับหน่วยธุรกิจ อุตสาหกรรม ประเทศชาติ จนถึงระดับนานาชาติ อีกทั้งยังได้ให้แนวคิดที่เป็นแก่นสำคัญของทฤษฎีนี้ไว้ว่า เมื่อใดที่องค์กรสามารถมีกำไรเหนือกว่ากำไรของธุรกิจในกลุ่มเดียวกันย่อมแสดงให้เห็นว่าองค์กรมีความสามารถในการแข่งขัน และเป้าหมายสำคัญของทุกธุรกิจ คือ ความสามารถในการสร้างความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ความสามารถในการแข่งขัน จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อองค์กรสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างเท่าเทียมในต้นทุนที่ต่ำกว่าหรือสามารถตอบสนองได้อย่างแตกต่างและเหนือกว่าคู่แข่ง ซึ่งความสามารถในการแข่งขันนี้เองที่จะสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่เหนือกว่าได้ในสายตาของลูกค้า

ในทำนองเดียวกัน Hill and Jones (1995) ได้ศึกษาและสนับสนุนทฤษฎีการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยได้กล่าวว่าสิ่งที่บ่งบอกให้ทราบว่าองค์กรมีความสามารถในการแข่งขัน คือ การที่องค์กรสามารถสร้างผลกำไรได้สูงกว่ามาตรฐานผลกำไรเฉลี่ยขององค์กรอื่นๆ ที่ดำเนินกิจการประเภทเดียวกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าความสามารถในการแข่งขัน เกิดจากความสามารถในการนำเสนอคุณค่าที่สูงกว่าให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งภายใต้ความผันผวนและรวดเร็วของการตลาดที่ขับเคลื่อนด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างทุกวันนี้ ทำให้รูปแบบการแข่งขันค่อนข้างเปลี่ยนแปลงไป มิได้แข่งขันอย่างเอาเป็นเอาตายเช่นในอดีต แต่ทุกองค์กรต่างต้องการมีชีวิตรอด จึงก่อให้เกิดการแข่งขันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน โดยมีเป้าหมายหลักที่จะรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขันให้คงอยู่ต่อไปในระยะยาว

ความสามารถในการแข่งขัน นับได้ว่าเป็นแก่นแท้ที่แสดงให้เห็นถึง “ความสำเร็จ” หรือ “ความล้มเหลว” ในการบริหารจัดการและการดำเนินงานของกิจการกับคู่แข่งอื่น ที่อยู่ในกลุ่มธุรกิจประเภทเดียวกัน โดยการวัดและประเมินผลจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการสร้าง

ยอดขาย การทำกำไร การสร้างส่วนรองตลาด ความสามารถในการขยายกิจการ เป็นต้น รวมทั้งความสามารถในการสร้างประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และการดำเนินงานอย่างมีคุณภาพ ซึ่งแสดงให้เห็นถึง “ความสำเร็จ” ในการแข่งขันทางธุรกิจ ดังนั้นการแข่งขันทางธุรกิจจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการแสวงหาโอกาสจากสถานะแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกกิจการ เพื่อสนองตอบความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล การดำเนินธุรกิจหรือบริหารองค์การใดก็ตาม ต้องทุ่มเทความพยายามในการรักษาฐานลูกค้าที่จงรักภักดีไว้ให้ได้ และพยายามสร้างลูกค้าใหม่ รวมทั้งการควบคุมต้นทุนให้ต่ำที่สุด ด้วยวิธีการต่างๆ โดยยังสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้ได้ดีกว่าที่คู่แข่ง จะทำให้มีข้อเหนือกว่าในสายตาของลูกค้า ในทำนองเดียวกันกับการสร้างความสามารถในการแข่งขันแบบยั่งยืนสำหรับธุรกิจบริการ ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจการศึกษา การประกันชีวิต การธนาคาร เป็นต้น ต่างมีการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้น ธุรกิจต่าง ๆ พยายามหาหนทางในการแย่งชิงลูกค้ามาจากคู่แข่ง และในขณะเดียวกันธุรกิจ เหล่านี้ก็ต้องพยายามรักษาฐานลูกค้าเก่าให้อยู่กับตนเองนานที่สุด เพราะธุรกิจต่างตระหนักดีว่าการหาลูกค้าใหม่มีต้นทุนสูงกว่าการรักษาลูกค้าเดิม ดังนั้นธุรกิจที่ต้องการอยู่รอดในระยะยาวจะต้องหันมาสนใจในการสร้างและรักษาความสามารถในการแข่งขันของตนให้มีความยั่งยืน ยกต่อการเลียนแบบ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้บริโภค รู้จักนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์ อีกทั้งยังต้องสร้าง พัฒนา และธำรงรักษาบุคลากรให้สามารถรองรับการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง การสร้างความสามารถในการแข่งขัน นับเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากปัจจุบันธุรกิจมีการแข่งขันกันสูงมาก ประกอบปัจจัยที่นอกเหนือจากการควบคุม มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น การเปิดเสรีทางการค้า (FTA) ดอกเบี้ยและน้ำมันมีแนวโน้มราคาสูงขึ้น เป็นต้น ดังนั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีกลยุทธ์ที่ดี ที่จะสามารถแข่งขันทั้งในและต่างประเทศได้ ซึ่งปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ก็คือ ความรู้ (Knowledge) ที่ต้องมีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์ อันนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม (Innovation) ในองค์การ ผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีกลยุทธ์ที่ดีในการสร้างนวัตกรรมให้เกิดในองค์กร และเป็นที่ยอมรับของบุคลากร อันจะนำไปสู่การสร้างความสามารถในการแข่งขันและยิ่งกว่านั้นก็จะส่งผลทำให้ประเทศชาติมีขีดความสามารถทางการแข่งขันกับองค์การอื่น ๆ ได้ต่อไป (ประภาศรีอมรสิน, 2548; ศศิประภา ชัยประสิทธิ์, 2548; ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2548) ซึ่งสอดคล้องกับบทสังเคราะห์วิสัยทัศน์การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ที่อมรวิช นาคทรพรพ (2545) ได้กล่าวว่าในโลกรุทกิจนั้น เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคเข้าถึงกันได้อย่างรวดเร็ว และใน

โลกของการศึกษาไม่อาจหยุดนิ่งได้เช่นกัน ต้องวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ทรงประสิทธิภาพมาใช้ในการลดต้นทุนและช่วยให้การใช้ทรัพยากรเกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันด้านต้นทุน เช่นเดียวกับกับไพพรรณ เกียรติโชติชัย (2546) ที่ได้ให้แนวคิดว่าธุรกิจการศึกษานับเป็นกระบวนการประยุกต์ใช้หลักการและวิธีการขององค์กรที่แสวงหาผลกำไรเพื่อส่งเสริมให้การดำเนินงานขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรเอกชนองค์กรทางการศึกษาให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ และยังเกี่ยวข้องกับการศึกษาหลักการและวิธีดำเนินการสรรหาเงินทุน สิ่งอำนวยความสะดวกที่หลากหลาย รวมทั้งบริการอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนระบบการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรด้วยดี

การแข่งขันทางธุรกิจเกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัยนับตั้งแต่อดีตในยุคที่เริ่มมีอุตสาหกรรมและธุรกิจต่างๆ เกิดขึ้นจวบจนปัจจุบันการแข่งขันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น การสร้างความสามารถในการแข่งขันให้เกิดขึ้นในองค์กรนั้น นับเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างยิ่ง บริษัทต่างๆ ทั้งเล็กและใหญ่ย่อมปรารถนาที่จะทำให้ผลประกอบการมีกำไรมากที่สุด เพราะผลกำไรย่อมหมายถึงการดำรงอยู่ได้ต่อไปของบริษัท ยิ่งผลกำไรมากเท่าใดการขายตัวหรือการเติบโตของบริษัทก็ยิ่งมีพัฒนาการได้เร็วมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องค้นหาวิธีการที่จะทำให้บริษัทสามารถแข่งขันทางธุรกิจกับคู่แข่ง และทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ ต้องพิจารณาถึงจุดแข็งและโอกาสทางการตลาดของตน เพื่อนำมากำหนดกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม หากองค์กรสามารถนำวิธีการสร้างความสามารถในการแข่งขันมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม องค์กรนั้นย่อมมีความสามารถทางการแข่งขันที่เหนือกว่าคนอื่น (สุวรรณิ อนันตสาชนนท์, 2548; ศิริรัตน์ วีระชาติยานุกูล, 2548)

Porter (1990) ได้จำแนกลักษณะความสามารถในการแข่งขัน ออกเป็น 2 แนวทางพื้นฐาน คือ การควบคุมต้นทุนค่าใช้จ่ายและการสร้างเอกลักษณ์ ดังนี้

1. การสร้างความสามารถในการแข่งขันด้านต้นทุน

Porter (1990) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าผู้นำด้านต้นทุน คือ ความสามารถของธุรกิจในการออกแบบ การผลิต การตลาด การนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติเหนือกว่าในราคาที่ใกล้เคียงหรือต่ำกว่าผู้ขายรายอื่น โดยใช้ปัจจัยการผลิตน้อยกว่า ส่งผลให้ธุรกิจได้รับผลตอบแทนและมีผลกำไรที่สูงขึ้น รวมทั้งได้ผลิตผลที่สูงกว่า ซึ่งสอดคล้องกับที่ทองหล่อ เดชไทย (2544) ได้กล่าวถึงการนำแนวทางนี้ไปปรับใช้ในองค์กร โดยเรียกแนวทางนี้ว่าการเป็นผู้นำในค่าบริการ ซึ่งเป็นความพยายามขององค์กรที่จะเป็นผู้ให้บริการที่มีค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรอื่นๆ ในระดับเดียวกัน โดยการควบคุมการใช้ทรัพยากรด้วยการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดหรือควบคุมการให้บริการอย่างระมัดระวัง

การเป็นผู้นำด้านต้นทุน หมายถึง วิธีการหรือแนวทางที่จะทำให้ธุรกิจมีต้นทุนต่ำเมื่อเทียบกับคู่แข่งกัน แนวทางนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการทำให้ธุรกิจมีประสิทธิภาพด้านต้นทุนอย่างสูงสุด กล่าวคือ ธุรกิจสามารถสร้างความสามารถโดยใช้ต้นทุนที่ต่ำลง ซึ่งจะนำไปสู่กำไรที่สูงขึ้น หรือสามารถตั้งราคาได้ต่ำลงมีผลทำให้ยอดขายเพิ่มขึ้น ทำให้ธุรกิจสามารถแข่งขันด้านราคาได้ (ศศิประภา ชัยประสิทธิ์, 2548) ซึ่งสอดคล้องกับสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ และคณะ (2547) ที่ได้กล่าวว่าความเป็นผู้นำด้านต้นทุนจะช่วยให้บริษัทสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงจากภัยที่อาจเกิดขึ้นจากสงครามการแข่งขันระหว่างผู้ผลิต เนื่องจากไม่ว่าการแข่งขันนั้นจะมีผลให้ระดับราคาสินค้าถูกกดลงมากเท่าใดก็ตาม บริษัทจะยังสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ ในทำนองเดียวกันลักคณา วรศิลป์ชัย (2548) ได้ทำการศึกษาการจัดการธุรกิจของโรงเรียนเบรนต์ไทย ซึ่งใช้หลักการบริหารโดยเน้นการแข่งขันแบบควบคุมต้นทุนให้ต่ำที่สุดเป็นหลัก ถือเป็นหัวใจหลักของการบริหารโรงเรียน โรงเรียนนี้ใช้หลักการบริหารต้นทุนให้ต่ำกว่าคู่แข่ง ควบคุมงบประมาณในการเข้าถึงลูกค้าให้ต่ำที่สุด โดยพยายามรักษานักค้าเดิมให้ได้ ใช้หลักการขายแบบคนคุ้นเคย เปลี่ยนจากคนแปลกหน้าให้เป็นเพื่อนด้วยสไตส์การผูกมิตรกับลูกค้าและนำเสนอบริการที่ลูกค้าพึงพอใจ Saxanian (2004) ได้กล่าวถึงการที่กิจการจะสามารถได้เปรียบด้านต้นทุนนั้น กิจการต้องทบทวนและจัดทุกส่วนงานตามโครงสร้างให้มีความพร้อมในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด มีเจตคติที่ดีต่อการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และกิจการต้องพัฒนาแนวทางการประหยัดและการลดต้นทุนให้กลายเป็นบรรยากาศปกติและเป็นวัฒนธรรมองค์กรในระยะยาว

การสร้างความสามารถในการแข่งขันด้านต้นทุนนั้น สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, สุวินัย ต่อศิริสุข และอุดม สวานายน (2547) ได้ให้แนวทางที่จะก้าวไปสู่ความเป็นผู้นำด้านต้นทุน ดังนี้

1. ควบคุมต้นทุนด้านต่างๆ อย่างเคร่งครัด โดยยังให้ความสำคัญแก่ปัจจัยต่างๆ ที่ต้องมีในระดับที่จำเป็น แต่เน้นการควบคุมการใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด
2. ใช้กลยุทธ์การตลาดเพื่อขยายยอดขายและส่วนแบ่งตลาดออกไป ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนการผลิตต่อหน่วย รวมทั้งหลีกเลี่ยงลูกค้าที่ไม่สำคัญ ซึ่งจะทำให้เป็นภาระเพิ่มค่าใช้จ่ายของกิจการ
3. ลงทุนในวัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น
4. วางรูปแบบและดีไซน์ของผลผลิตให้ง่ายต่อการผลิต มีมาตรฐาน มีการแชร์เครื่องจักร อุปกรณ์การผลิต เครื่องมือทางการตลาด การวิจัยและพัฒนา เป็นต้น ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้ต้นทุนต่อหน่วยของการผลิตต่ำลง

ในทำนองเดียวกันศศิประภา ชัยประสิทธิ์ (2548) ได้เสนอแนะวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการลดต้นทุน มีดังนี้

1. ลดค่าใช้จ่ายให้ต่ำลง เช่น การใช้วัตถุดิบที่มีราคาต่ำลง โดยเลือกผู้ขายปัจจัยการผลิตที่ขายได้ในราคาถูก จะทำให้ผลลัพธ์จากการจัดจำหน่ายมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ประหยัดจากขนาดการผลิต (Economies of Scales) เป็นการประหยัดจากขนาดการผลิต ซึ่งเป็นการลดต้นทุนลงที่เนื่องมาจากการเพิ่มปริมาณการผลิต ทำให้ต้นทุนต่อหน่วยลดลง
3. ประหยัดจากขนาดขอบเขต (Economies of Scope) เป็นการลดต้นทุนจากการที่มีหลายธุรกิจ หลายบริษัท หรือหลายผลิตภัณฑ์ ที่มีต้นทุนที่เกี่ยวข้องกัน ส่งผลให้เกิดการประหยัดต้นทุนได้ เช่น ปัจจุบันที่การนำระบบเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เชื่อมโยงงานมากขึ้น ก็ยังทำให้เกิดการประหยัดต้นทุนได้มากขึ้น
4. เรียนรู้ในกิจกรรมเพื่อลดความผิดพลาดและของเสียจากกระบวนการปฏิบัติงาน ใช้โอกาสจากหน่วยธุรกิจภายในองค์กรร่วมกัน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าหากองค์กรมุ่งหวังที่จะเป็นผู้นำด้านต้นทุนด้วยการควบคุมค่าใช้จ่ายให้ต่ำที่สุด องค์กรต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ และทำความเข้าใจในสภาพการณ์ขององค์กรให้กระจ่างว่ามีส่วนงาน และกิจกรรมใดที่สามารถลดการใช้ทรัพยากรโดยไม่ส่งผลเสียต่อดำเนินงาน ไม่กระทบต่อคุณภาพของผลผลิต ซึ่งจุดมุ่งหมายสำคัญของการสร้างความสามารถในการแข่งขันด้านการเป็นผู้นำด้านต้นทุน คือ การเสาะแสวงหาวิธีการที่จะช่วยประหยัดหรือควบคุมค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานทุกกิจกรรมขององค์กรให้มีต้นทุนต่ำที่สุด โดยยังคงไว้ซึ่งคุณภาพมาตรฐานของผลผลิต แต่แต่ละองค์กรอาจมีแนวทางการควบคุมด้านต้นทุนที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ บริบท ความพร้อม และข้อจำกัดของแต่ละองค์กร ที่ต้องเลือกวิธีการที่เหมาะสมที่สุด เพื่อให้สามารถนำเสนอผลผลิตและตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างพึงพอใจ

2. การสร้างความสามารถในการแข่งขันด้านการสร้างเอกลักษณ์

Porter (1990) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า การสร้างเอกลักษณ์ คือ ความสามารถของธุรกิจในการสร้างความแตกต่างและมูลค่าที่เหนือกว่าให้แก่ลูกค้า ทั้งในรูปของความแตกต่างในคุณภาพ รูปร่างลักษณะของผลผลิต และบริการที่ลูกค้าจะได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับที่ทองหล่อ เดชไทย (2544) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเอกลักษณ์ขององค์กรว่าเป็นความพยายามขององค์กรในการที่จะให้บริการที่แตกต่างจากองค์กรอื่น และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ผู้รับบริการกล่าวขานถึงด้วยความนิยมชมชอบ ซึ่งส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับคุณภาพของบริการ ความสะดวกสบายพิเศษที่ทำให้ผู้รับบริการพึงพอใจ

สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ สุวินัย ต่อศิริสุข และอุตตม สวานายน (2547) ได้กล่าวถึงการสร้างเอกลักษณ์ว่าแทนที่กิจการจะเน้นในด้านของต้นทุนหรือปริมาณการจำหน่าย แต่จะหันมาเน้นการ

สร้างความแตกต่างอันเด่นชัดระหว่างผลผลิตของตนและของกลุ่มแข่งขันในสายตาผู้บริโภคหรือเป็นการสร้างเอกลักษณ์ที่ดีและเด่นในผลผลิตของตนขึ้นมา ไม่ว่าเอกลักษณ์นั้นจะมีอยู่จริงหรือเป็นเพียงภาพพจน์ที่เกิดในสายตาของลูกค้าก็ตาม ในการสร้างเอกลักษณ์ของกิจการในสายตาของลูกค้าไม่ว่าจะในมิติใดก็ตาม กิจการต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของกิจการว่าอยู่ในวิสัยที่ทำได้จริง โดยกิจการอาจทำการสำรวจตลาดว่าเอกลักษณ์ใดบ้างที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญและส่งผลกระทบต่อตัดสินใจซื้อ ขนาดของตลาดที่จะรองรับมีขนาดใหญ่มากน้อยเพียงใด มีผู้ขายรายใดบ้างที่เข้าไปสร้างภาพพจน์เหล่านั้นให้เกิดขึ้นแล้วในสายตาของลูกค้า การสำรวจตลาดจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงโอกาสแห่งการสร้างความแตกต่างในผลิตภัณฑ์ของกิจการขึ้นมาในมิติที่มีความหมายต่อลูกค้าและมีศักยภาพแห่งการสร้างยอดขายและผลกำไรให้กิจการได้ในระยะยาว

ศศิประภา ชัยประสิทธิ์ (2548) ได้ให้มุมมองต่อการสร้างเอกลักษณ์ในเชิงของการตลาดแบบคิดนอกกรอบว่าเป็นการสร้างความแตกต่างในสายตาของลูกค้าภายใต้แนวคิดการเน้นความหวือหวาและแปลกใหม่ให้กับลูกค้าของตน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าของกลุ่มแข่งขันในแง่ของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับลูกค้าที่จะส่งผลกระทบต่อเลือกซื้อ สินค้าและบริการของผู้บริโภค ความสำเร็จในการสร้างความแตกต่างจะต้องสร้างให้ลูกค้าเห็น คุณค่า อีกทั้งยังต้องยากต่อการลอกเลียนแบบ ในทำนองเดียวกัน Bell (2004) ได้เสนอหลักการที่สอดคล้องกับการสร้างเอกลักษณ์ว่ากิจการสามารถสร้างความสามารถในการแข่งขันด้วยการมอบความรัก ความผูกพัน สร้างความรู้สึกสัมพันธ์ที่ซาบซึ้งให้แก่ลูกค้า เพื่อมัดใจให้ลูกค้ากลับมาอุดหนุน เป็นลูกค้าที่ภักดี ช่วยบอกต่อปากต่อปาก และสร้างลูกค้าใหม่ให้กิจการอย่างต่อเนื่อง ส่วนลักคณา วรศิลป์ชัย (2548) ได้ให้แนวคิดสำหรับการสร้างเอกลักษณ์ของโรงเรียนแบรนด์ไทยว่าโรงเรียนสามารถสร้างความแตกต่าง โดยวิธีการมัดใจให้ลูกค้าประทับใจด้วยรัก ลูกค้าที่รักโรงเรียนจะไม่ใช่แค่กลับมาอุดหนุน แต่ลูกค้ากลุ่มนี้จะผูกพันเอาใจใส่ บอกต่อให้กับเพื่อนฝูง และจะแจ้งให้โรงเรียนทราบข้อผิดพลาดของสินค้าและบริการ ทำให้โรงเรียนได้พัฒนาสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น

การสร้างความสามารถในการแข่งขันด้านการสร้างเอกลักษณ์นั้น สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ สุวินัย ต่อศิริสุข และอุดม สวานายน (2547) ได้เสนอแนะวิธีการสร้างเอกลักษณ์ว่าสามารถสร้างขึ้นมาได้ในหลายมิติ ได้แก่ ความเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นผู้นำด้านต้นทุน ด้านคุณภาพ ด้านการให้บริการ ความเป็นผู้นำในการเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ แก่ลูกค้า ความเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงฐานะหรือชนชั้นของผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ ความเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นเลิศทางเทคโนโลยี และความเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นผู้เห็นแก่ประโยชน์ของผู้บริโภค เป็นต้น

ส่วนศัพทวิทยา ชัยประสิทธิ์ (2548) ได้เสนอวิธีการสร้างเอกลักษณ์ไว้ ดังนี้

1. พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะและคุณภาพแตกต่างจากคู่แข่งชั้นด้วยการนำเสนอความแตกต่างด้านรูปร่างของผลิตภัณฑ์ การบริการหลังการขาย
2. สร้างภาพลักษณ์ที่พึงปรารถนา ด้วยการสร้างชื่อเสียงให้แก่กิจการพัฒนานวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยีด้วยการประยุกต์ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และเครือข่ายคอมพิวเตอร์
3. สร้างความตระหนักถึงการมีเอกลักษณ์และความจงรักภักดี โดยทำให้ลูกค้ามองเห็นคุณค่าว่าดีกว่า ถูกกว่า หรือมีความเหนือกว่าคู่แข่งชั้น เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่าในยุคที่ผู้คนหันมาให้ความสนใจในรายละเอียดและมุ่งหวังคุณภาพการดำรงชีวิตที่สูงขึ้นกว่าในอดีต ก่อให้เกิดโอกาสในการคิดค้น พัฒนา และนำเสนอผลิตภัณฑ์ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค และวิธีการที่เหมาะสมต่อการนำเสนอผลิตภัณฑ์ในยุคนี้ คือ การสร้างเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นวิธีการที่ทุกกิจการสามารถดำเนินการได้โดยวางเป้าหมายให้ชัดเจนว่า องค์การต้องการเป็นผู้นำด้านการสร้างเอกลักษณ์ในด้านใด เช่น ด้านคุณภาพ ด้านการให้บริการ หรือด้านนวัตกรรมสมัยใหม่ เป็นต้น มีการสำรวจความต้องการของลูกค้าว่าต้องการสินค้าหรือบริการอย่างไร ซึ่งต้องคำนึงถึงสภาพการณ์ขององค์การควบคู่กัน ไปว่ากิจการมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดอย่างไร รวมทั้งอาศัยกระบวนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์ที่ตรงใจลูกค้า และแตกต่างจากผู้ขายรายอื่น เพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ ในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นต่อลูกค้าได้อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และพอใจที่จะเป็นลูกค้าขององค์การต่อไป

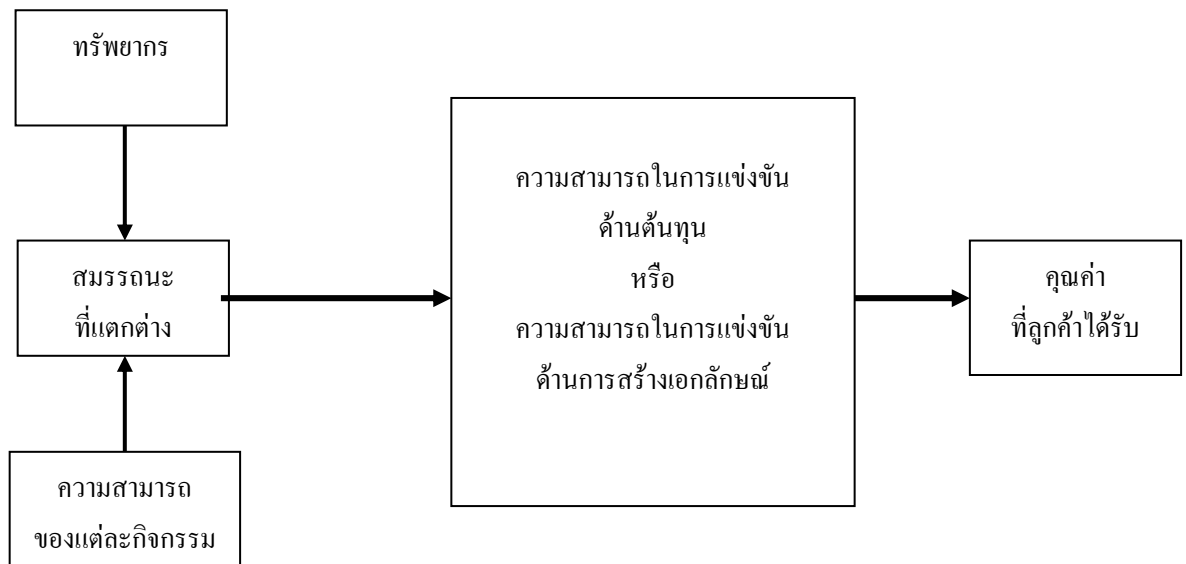
อย่างไรก็ตาม Porter (1990) ได้กล่าวว่ากิจการไม่สามารถเลือกใช้เพียงแนวทางใดเพียง แนวทางเดียวที่สามารถนำไปสู่การสร้างความสามารถในการแข่งขันให้แก่กิจการได้ ดังที่ลักคณา วรศิลป์ชัย (2548) ได้ให้แนวคิดในการบริหารกิจการ โรงเรียนเบรนดี้ไทยว่าโรงเรียนต้องสร้าง จุดแตกต่างและความสามารถในการแข่งขัน โดยเน้นการบริหารแบบรักษาบริการที่มีคุณภาพ แตกต่างจากคู่แข่งและต้องควบคุมต้นทุนของกิจการให้ต่ำที่สุด ในทำนองเดียวกันกับ Hoskisson, Hitt and Ireland (2004) ได้ให้แนวคิดที่สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความสามารถในการแข่งขัน เพื่อแสดงว่ากิจการสามารถบูรณาการแนวทางการเป็นผู้นำด้านต้นทุนและแนวทางการสร้าง เอกลักษณ์หรือความแตกต่างไปพร้อมๆ กันได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันได้อย่าง ยั่งยืน

ดังนั้น จากแนวทางการสร้างความสามารถในการแข่งขันทั้งด้านต้นทุนและด้านการสร้าง เอกลักษณ์ ดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ความสามารถในการแข่งขันสามารถเกิดขึ้นได้จากแนวทาง สำคัญ 2 ด้าน คือ การเป็นผู้นำด้านต้นทุนและการสร้างเอกลักษณ์ ซึ่งกิจการสามารถใช้แนวทาง

การสร้างความสามารถในการแข่งขันแต่ละด้านด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไปตามสภาพการณ์และความพร้อมของกิจการ และหากกิจการใดสามารถบูรณาการแนวทางการลดต้นทุนได้โดยยังคงความแตกต่างหรือเอกลักษณ์ไว้ได้นั้นย่อมเป็นการบ่งชี้ถึงความสามารถในการแข่งขันอย่างครบถ้วน

การนำแนวทางการสร้างความสามารถในการแข่งขันจากภาคธุรกิจมาใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น สามารถดำเนินการได้ทั้ง 2 แนวทาง ซึ่งหากกิจการเลือกใช้แนวทางใดแนวทางหนึ่ง เช่น การสร้างเอกลักษณ์ มักก่อให้เกิดต้นทุนที่สูงขึ้น ในทางกลับกันหากกิจการต้องการนำเสนอผลิตภัณฑ์ในราคาที่ต่ำ มักไม่สามารถสร้างเอกลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ได้ แต่ในปัจจุบันด้วยความยืดหยุ่นทางเทคโนโลยีสามารถช่วยกิจการให้สร้างความแตกต่างหรือเอกลักษณ์ให้แก่ผลิตภัณฑ์ด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่าในอดีตได้ (O'Shaughnessy, 1996) ดังนั้นการที่กิจการจะเลือกใช้แนวทางใดนั้น กิจการต้องตระหนักถึงตัวแปรที่ก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขัน ดังที่ Porter (1990) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “ห่วงโซ่แห่งคุณค่า” (The Value Chain) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมทั้งหมดของกิจการ โดยชี้ให้เห็นว่าในสภาพความเป็นจริงนั้น กิจการประกอบด้วยกิจกรรมน้อยใหญ่ต่างๆ ที่ร้อยเรียงสัมพันธ์กันในลักษณะฟันเฟืองที่มีหน้าที่ในการสร้างคุณค่า (Value) ให้แก่ลูกค้า ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นสามารถแบ่งเป็นกิจกรรมหลัก อันหมายถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการผลิตสินค้า และกิจกรรมสนับสนุน อันหมายถึงกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงในการผลิตสินค้า แต่ทำหน้าที่สนับสนุนให้กิจกรรมหลักทั้งหลาย ดำเนินไปโดยสะดวกและมีประสิทธิภาพ กิจกรรมหลักทุกกิจกรรมต่างทำงานประสานสัมพันธ์ มีการส่งต่อไปกับยังกิจกรรมถัดไปอย่างเป็นลำดับขั้นตอนในลักษณะห่วงโซ่ที่ขาดจากกันไม่ได้ พร้อมๆ กับการเพิ่มคุณค่าที่เกิดจากผลผลิตของแต่ละกิจกรรม แต่หากกิจกรรมใดมีความอ่อนแอ ห่วงโซ่แห่งคุณค่าอาจจะขาดและส่งผลต่อการทำกำไรของกิจการ ซึ่งเป็นสิ่งที่กิจการต้องระมัดระวังเป็นอย่างมาก ดังที่ Hill and Jones (1995) ได้กล่าวว่าการสร้างความสามารถในการแข่งขันในมุมมองของการให้ความสำคัญกับทรัพยากรของกิจการ (Resource-based View) ว่าความมุ่งมั่นในการพัฒนากิจกรรมให้ดี มีคุณภาพ ด้วยการระดมทรัพยากรและความสามารถทั้งปวงของกิจการสำหรับการพัฒนาสมรรถนะที่แตกต่างจากคู่แข่ง จะนำไปสู่ความสามารถในการแข่งขันด้านต้นทุนหรือด้านการสร้างเอกลักษณ์ จะก่อให้เกิดคุณค่าที่เหนือกว่าคู่แข่งในสายตาของลูกค้า ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้กิจการประสบความสำเร็จในการสร้างความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานของทรัพยากรและความสามารถของตนเอง ดังภาพประกอบ 3

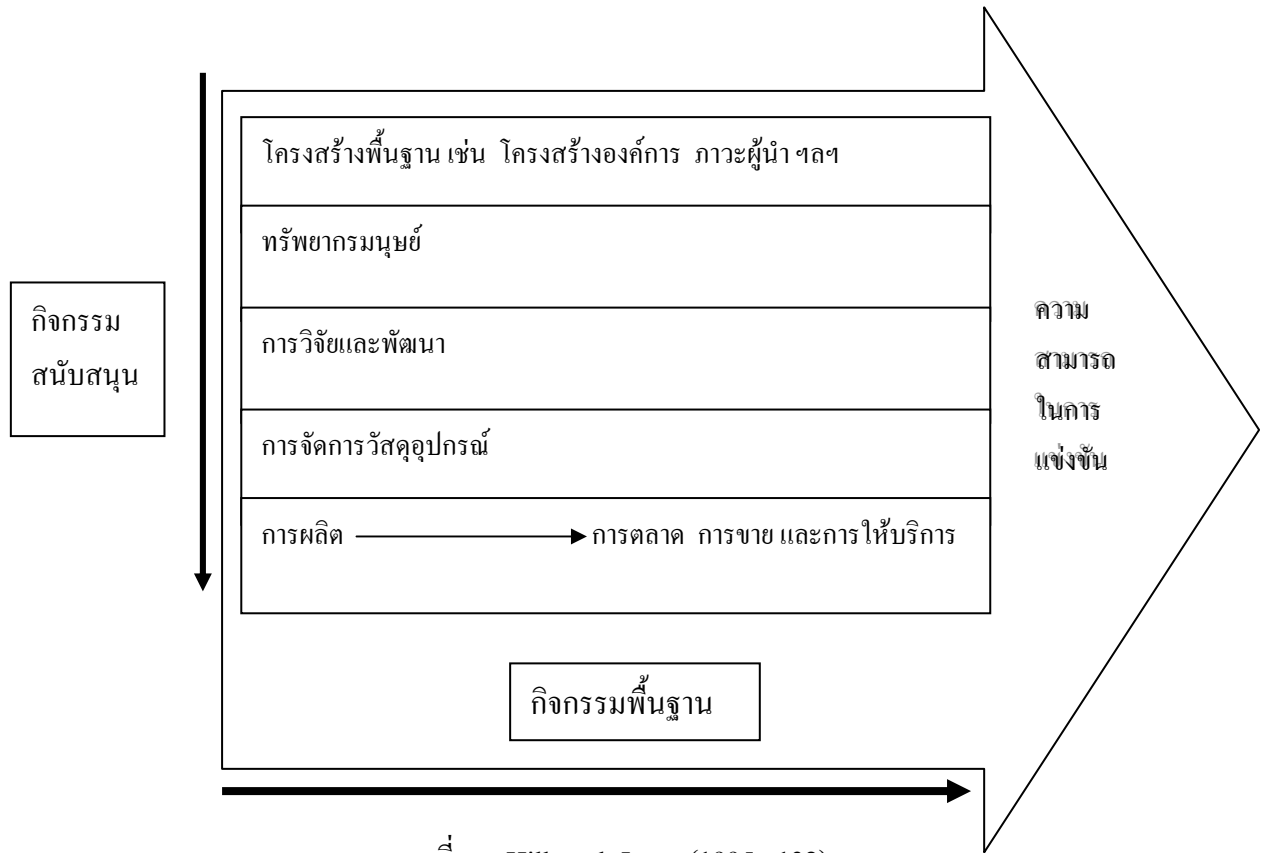
ภาพประกอบ 3 การสร้างความสามารถในการแข่งขันตามมุมมองการให้ความสำคัญกับทรัพยากรของกิจการ(Resource-based View)

ที่มา : ประยุกต์จาก Hill and Jones (1995 : 102)

Porter (1990) ได้อธิบายว่าความสามารถในการแข่งขันเกิดขึ้นได้ในทุกกิจกรรมของกิจการ ห่วงโซ่แห่งคุณค่าเปรียบดังเครื่องมือที่นำมาซึ่งความสามารถในการแข่งขันทั้งด้านการเป็นผู้นำด้านต้นทุนและด้านการสร้างเอกลักษณ์ ซึ่งแนวคิดห่วงโซ่แห่งคุณค่าได้รับการพัฒนามาเป็นลำดับ ดังที่ Hill and Jones (1995) ได้ประยุกต์แนวคิดห่วงโซ่แห่งคุณค่ามาเป็นห่วงโซ่แห่งคุณค่าที่ประกอบด้วยกิจกรรมพื้นฐานและกิจกรรมสนับสนุนที่สามารถสร้างคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ ดังภาพประกอบ 4

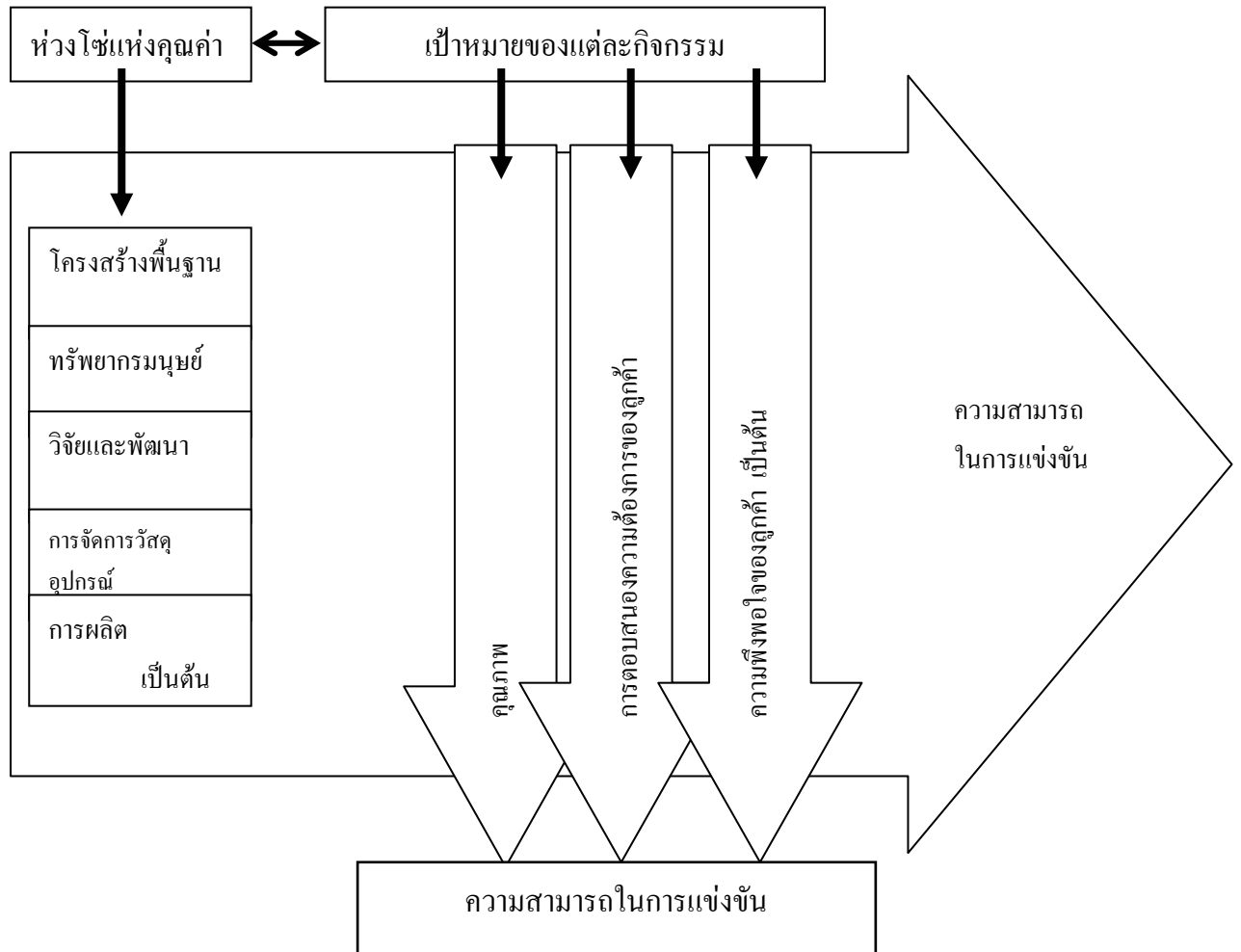
ภาพประกอบ 4 องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันในเชิงห่วงโซ่แห่งคุณค่า

ที่มา : Hill and Jones (1995 : 132)

เมื่อผสานแนวคิดห่วงโซ่แห่งคุณค่าและเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมเข้าด้วยกัน จะทำให้กิจการทราบองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันได้อย่างครอบคลุมทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน้าทำงานและเป้าหมายที่ต้องการ ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขัน
ในเชิงห่วงโซ่แห่งคุณค่ากับองค์ประกอบเชิงเป้าหมายของแต่ละกิจกรรม

ที่มา : ประยุกต์จาก Hill and Jones (1995 : 133)

แนวทางที่ก่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันเชิงเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมที่ก่อให้เกิดห่วงโซ่แห่งคุณค่า ข้างต้น สอดคล้องกับที่ Passermard and Kleiner (2000) ได้อธิบายไว้ในเรื่องการสร้างความสามารถในการแข่งขันสำหรับอุตสาหกรรมระดับโลกว่า ความสามารถในการแข่งขัน ไม่ว่าจะเป็นด้านต้นทุนหรือด้านการสร้างเอกลักษณ์ ต่างเกิดขึ้นจากคุณค่าที่กิจกรรมมอบให้แก่ลูกค้าโดยผ่านกิจกรรมในห่วงโซ่แห่งคุณค่า กิจกรรมจะสามารถสร้างและรักษาความสามารถในการแข่งขันไว้ โดยการดำเนินการศึกษาและตอบสนองให้ตรงตามความต้องการของลูกค้า การเสาะหากลุ่มเป้าหมายใหม่ การลดราคาหรือเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ และการ

เปลี่ยนแปลงกฎระเบียบที่ยุงยาก เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ได้สะดวกที่สุด การพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งสื่อให้เห็นว่ากิจการต้องพัฒนาตนเอง โดยการสร้างนวัตกรรมใหม่ การแสวงหาโอกาสในการสร้างความสามารถในการแข่งขันตลอดเวลา กิจการไม่สามารถหยุดการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และต้องขอมลงทุนเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสามารถในการแข่งขันให้ยั่งยืน การสร้างความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มอุตสาหกรรมในประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นความสำคัญเกี่ยวกับระบบการผลิต ซึ่งถือเป็นกระบวนการสำคัญที่จะสร้างผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าว่ากิจการควรมีแนวคิดในการจัดการเทคโนโลยี มีการพัฒนานวัตกรรมเพื่อมาช่วยในการลดต้นทุนการผลิต และพัฒนาทักษะของพนักงานให้เกิดความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เพื่อให้สามารถสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และกิจกรรมให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น ในทำนองเดียวกันกับแนวทางการบริหารองค์การสมัยใหม่ การบริหารองค์การสมัยใหม่เป็นไปเพื่อลดค่าใช้จ่ายให้ต่ำสุด และหาผลตอบแทนให้ได้สูงสุดผู้บริหารที่ดีต้องทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ มีการกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจน และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งสู่การบริหารเพื่อต้นทุนที่ถูกกว่า คุณภาพที่ดีกว่า ตอบสนองได้เร็วกว่าและบริการที่ดีกว่า

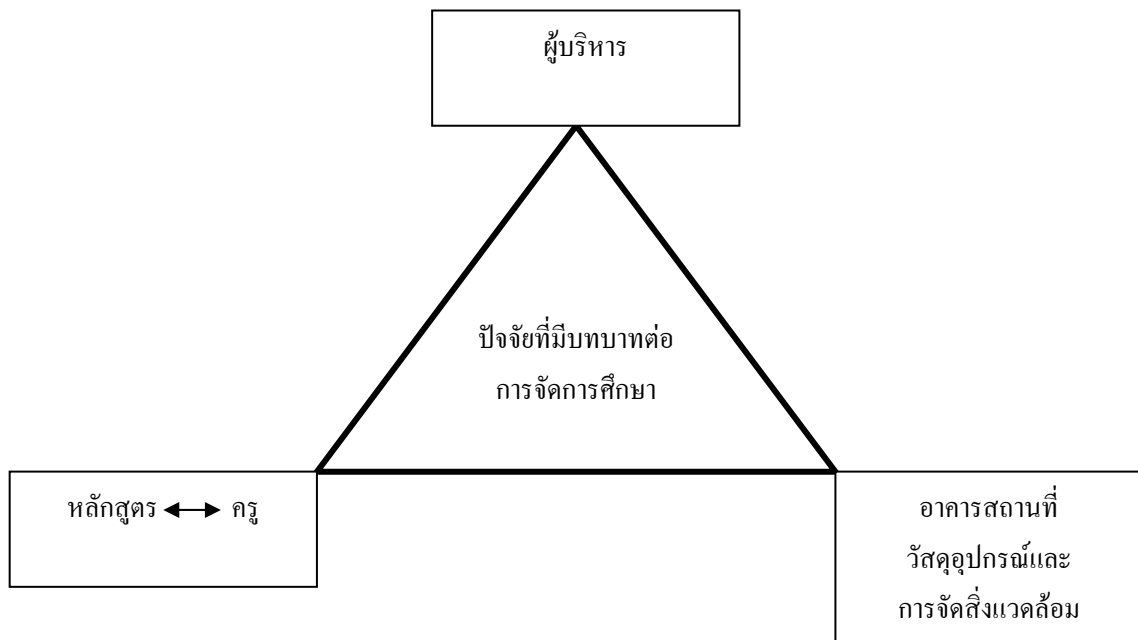
ดังนั้น เมื่อนำแนวคิดการสร้างความสามารถในการแข่งขันจากภาคธุรกิจมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา ซึ่งจากแนวคิดเกี่ยวกับห่วงโซ่แห่งคุณค่า ข้างต้น สามารถเทียบได้กับระบบโรงเรียนตามแนวคิดของสถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ที่ได้ให้แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนตามโครงการ TopSTAR ไว้ว่า โรงเรียนต้องวิเคราะห์ระบบงานของโรงเรียนให้ออกกว่ามีที่ระบบ ระบบใดเป็นระบบหลัก ระบบใดเป็นระบบสนับสนุน และแต่ละระบบประกอบด้วยกิจกรรมอะไรบ้าง เช่น สำหรับโรงเรียนโดยทั่วไป ระบบหลักจะเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน โดยตรง ได้แก่ ระบบการเรียนรู้ ระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน และระบบกิจกรรมนักเรียน ส่วนระบบสนับสนุนจะเป็นส่วนงานที่มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ระบบหลักดำเนินไปด้วยดี อาทิเช่น ระบบยุทธศาสตร์ ระบบบริหารจัดการ ระบบสัมพันธ์ชุมชน เป็นต้น (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์, 2548) เช่นเดียวกันกับแนวคิดการสร้างความสามารถในการแข่งขันด้านต้นทุนนั้น สถานศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้โดยการบริหารงานและสามารถควบคุมค่าใช้จ่ายให้มีต้นทุนต่ำที่สุด ซึ่งเครื่องวัดประสิทธิภาพที่ง่ายที่สุดคือ ปริมาณของสิ่งที่ป้อนเข้าสู่ระบบ หากองค์การมีประสิทธิภาพมาก ย่อมใช้ปัจจัยที่ป้อนเข้าสู่ระบบน้อยลง และเป็นสิ่งที่แสดงว่าองค์การมีความสามารถในการแข่งขันด้านต้นทุน ในทำนองเดียวกันไพพรรณ เกียรติโชติชัย (2546) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเป็นงานบริการที่เปิดกว้างให้ทุกคนมีสิทธิเลือกใช้บริการของแห่งก็ได้ สิ่งที่เป็นตัวกำหนดในการตัดสินใจเลือกใช้บริการในสถานศึกษาได้นั้น ผู้รับบริการการศึกษามักคำนึงถึงคุณภาพและ

ความมีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา คือ การจัดการศึกษา ให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้เงื่อนไขของเวลาและการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดที่สุด มีการบูรณาการแนวคิดของเป้าหมายการจัดการศึกษากับแนวคิดของหลักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งต้องพิจารณาทั้ง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการศึกษาคบคู่กันไป ดังผลการวิจัยของนาวาลย์ ปานากาแซ็ง (2546) ที่ได้ศึกษาเรื่องคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าแนวทางการจัดการศึกษาที่จะช่วยให้โรงเรียนสามารถปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต คือ ด้านโรงเรียน ควรมีการวางแผนรองรับการขยายตัวของปริมาณ นักเรียนในแต่ละปี มีการวางแผนงบประมาณอย่างเหมาะสม และโรงเรียนมีเนื้อที่ถือครองเป็นจำนวนมาก จะได้รับการส่งเสริมโครงการด้านอาชีพ โดยเฉพาะการเกษตร ด้านครู ที่มีแนวโน้มในอนาคตครูจะได้รับการพัฒนาโดยใช้นวัตกรรมกรณีพิเศษแทนการเข้าอบรมจากทางราชการ เช่น มีการจัดทำสื่อสำเร็จรูป และคู่มือนิเทศด้านวิชาการ เป็นต้น ด้านผู้บริหาร ที่มีแนวโน้มในอนาคตจะมีการบริหาร ในรูปคณะกรรมการโรงเรียนและคณะกรรมการมูลนิธิ ส่วนกรณีโรงเรียนที่ผู้บริหารเป็นบุคคล เดียวในทุกตำแหน่ง ทั้งผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ และครูใหญ่ จะได้รับการผ่อนผันเกี่ยวกับระเบียบ และการกำหนดคุณสมบัติที่เหมาะสมกับตำแหน่ง เพื่อเปิดโอกาสให้โรงเรียนได้สรรหาบุคคลตาม เกณฑ์ที่กำหนด ด้านเงินอุดหนุนประจำปีของรัฐ ที่มีแนวโน้มในอนาคต จะมีการแนะนำ นิเทศ อบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติในการใช้จ่ายเงินอุดหนุนของโรงเรียน จัดระบบการใช้จ่ายเงินอุดหนุนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ง่ายต่อการตรวจสอบเจ้าหน้าที่ และจัดให้มีการให้ความรู้ เรื่องการวางแผน การเขียนโครงการ การติดตามประเมินผลให้แก่บุคลากรโรงเรียนและเจ้าหน้าที่ ของรัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับเงินอุดหนุนให้มีความเข้าใจตรงกัน เช่นเดียวกันกับCaldwell and Spinks (2001) ที่ให้แนวทางการสร้างความสามารถในการแข่งขันของโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคลว่าโรงเรียน ควรกำหนดแนวทางการใช้จ่ายอย่างพอเพียง โดยไม่ส่งผลเสียต่อการดำเนินงาน นำเทคโนโลยี มาช่วยลดปริมาณการใช้ทรัพยากรและพลังงานตามความพร้อมของโรงเรียน บริหารทรัพยากร อย่างมีเหตุผล จัดกิจกรรมรณรงค์การประหยัดและการอนุรักษ์ทรัพยากรและพลังงานอย่างต่อเนื่อง กำหนดแนวทางการใช้บริการจากภายนอก (Outsources) เพื่อลดต้นทุนและประหยัดเวลา ดำเนินงาน บริหารทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ให้เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนในอนาคต จัดผังการใช้พื้นที่ได้อย่างลงตัวและเกิดประโยชน์สูงสุด พัฒนางานให้เป็นที่ยอมรับและได้รับความเชื่อถือ จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางการประชาสัมพันธ์เชิงรุก เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของ โรงเรียนต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง Peter (1994) ให้แนวทางการพัฒนาองค์การให้ก้าวหน้าได้ตาม เป้าหมาย ควรพัฒนาองค์การและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดบริการ ส่งเสริมสุขภาพอนามัยและคุ้มครองบุคลากรและผู้เรียนให้ปลอดภัย พัฒนาศักยภาพให้มีความรู้

ความเข้าใจในบริบทของท้องถิ่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะในการเข้าสังคม และรับฟังข้อเสนอแนะจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จัดอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนางาน Wright and Noe (1996) ได้ให้แนวคิดในทำนองเดียวกันว่าองค์การที่จะสร้างความสามารถในการแข่งขัน ควรบริหารงานเชิงกลยุทธ์ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน กำหนดกรอบการกระจายอำนาจให้ทีมงานตัดสินใจและพัฒนางานได้อย่างเต็มที่ กำหนดขั้นตอนและทิศทางการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากรอย่างชัดเจน คงเส้นคงวา ส่งเสริมให้บุคลากรได้ทบทวนตรวจสอบ และพัฒนางานร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ สร้างความเข้าใจและการยอมรับในเป้าหมายและแนวปฏิบัติแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ติดตาม ประเมิน และรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง Kuczmariski (1996) ได้กล่าวว่าองค์การจะสามารถสร้างความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืนก็ต่อเมื่อองค์การสามารถทำให้บุคลากรมีความผูกพันและรู้สึกเป็นเจ้าขององค์การร่วมกัน สร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้ออาทร ให้เกียรติ และยอมรับการเสนอแนะจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จัดอัตรากำลังบุคลากรเพียงพอกับปริมาณงานตามโครงสร้างการบริหารองค์การและ ส่งเสริมให้บุคลากรได้แสดงความสามารถอย่างเต็มศักยภาพ กำหนดแนวทางการให้บริการที่ครบถ้วน รวดเร็ว และเสร็จสิ้นในจุดเดียว จัดทำและพัฒนาข้อมูลสารสนเทศอย่างครบถ้วนตรงตามลักษณะการใช้งาน กระจายข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลและส่วนงาน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันอย่างรวดเร็วและทั่วถึง เตรียมและพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับงานในอนาคต พัฒนาบุคลากรให้มีกิจกรรมที่ดี จัดสวัสดิการและกิจกรรมเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง จ่ายค่าตอบแทนแก่บุคลากรในอัตราไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่รัฐกำหนดอย่างเหมาะสมกับสถานะค่าครองชีพ ซึ่งสอดคล้องกับ Elaine(2005) ที่ได้กล่าวว่าหน่วยงานที่มุ่งสร้างความสามารถในการแข่งขันควรกำหนดแนวทางและจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อนำมาซึ่งชื่อเสียงและความเชื่อมั่นใส่ให้แก่โรงเรียน กำหนดแนวดำเนินการเพิ่มจำนวนผู้รับบริการในแต่ละครั้ง มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อทำให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายต่อหน่วยต่ำลง จัดอบรมบุคลากรเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ใช้ศักยภาพความสามารถและทรัพยากรที่โรงเรียนมีมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรทั้งด้านรายได้ ชื่อเสียง และการให้บริการ เป็นต้น บริหารงานในลักษณะการสร้างงานที่เอื้อประโยชน์ต่อการเก็บเกี่ยวผลในอนาคต จัดกิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและรณรงค์การประหยัดทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง สร้างเครือข่ายการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันระหว่างต่างหน่วยงาน ทั้งนี้แนวทางการจัดการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสามารถในการแข่งขันด้านต้นทุนและการสร้างเอกลักษณ์ในการจัดการศึกษานั้น McNergney and Herbert (1998) ได้ให้แนวคิดว่าประกอบด้วย ผู้บริหาร กล่าวคือ ผู้บริหารเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนทุกภารกิจของสถานศึกษา ผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำในการพัฒนางานให้บรรลุผล

อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนำนวัตกรรม เทคโนโลยี มาใช้เพื่อการพัฒนาของสถานศึกษาให้เกิดความแตกต่างโดยใช้ต้นทุนต่ำที่สุด ผู้บริหารที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ มุ่งมั่น อุทิศตนเพื่อการพัฒนาผู้เรียนและโรงเรียน เป็นแบบอย่างที่ดีด้านการครองตน ครองคน และครองงาน มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการบริหารการศึกษา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีวิสัยทัศน์ สามารถพัฒนาตนเองและโรงเรียนให้ก้าวหน้าทันต่อสถานการณ์ ตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ รวดเร็ว และแม่นยำ เมตตากรุณาและเอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมงาน สามารถสื่อสารกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างทีมงานที่มุ่งมั่นและมีประสบการณ์การทำงาน สามารถพัฒนาครูให้มีจิตวิญญาณความเป็นครูและคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารที่มีความคล่องตัวและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน (Anclio, 2002) ครู กล่าวคือ ครูเป็นตัวแปรสำคัญในระบบการศึกษา ครูเป็นผู้มีบทบาทในการแปลงหลักสูตรสู่การปฏิบัติจริงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน โรงเรียนที่มีหลักสูตรที่ดีพร้อม ควรกำหนดภารกิจและบทบาทให้ครูอย่างเหมาะสม ได้แก่ การให้ครูทำงานตามความสามารถและความถนัด ทำงานตามภารกิจหลักของโรงเรียน คือ งานสอนและอบรมนักเรียน สนับสนุนและส่งเสริมให้กำลังใจแก่ครู ให้การฝึกอบรมแก่ครู ส่งเสริมให้ครูใช้วิธีการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดสวัสดิการให้แก่อ่างเหมาะสม รวมทั้งอาคารสถานที่วัสดุอุปกรณ์ และการจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา กล่าวคือ สถานศึกษาจะสามารถสร้างความแตกต่างภายใต้การควบคุมต้นทุนอย่างประหยัดที่สุดหรือสร้างประสิทธิภาพได้ ก็ต่อเมื่อสถานศึกษามีอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่เพียงพอ สอดคล้องกับการใช้งาน อีกทั้งการเน้นเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร โดยผู้บริหารต้องควบคุมดูแลการใช้อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อทำให้ต้นทุนต่อหน่วยการผลิตลดลง อันจะนำไปสู่ความได้เปรียบทั้งด้านความแตกต่างและด้านต้นทุน ส่งผลให้สถานศึกษาสามารถอยู่รอดได้อย่างมั่นคงใน โลกยุคไร้พรมแดน ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 ตัวแปรที่มีบทบาทต่อการสร้างความสามารถในการแข่งขันด้านต้นทุนและ
การสร้างเอกลักษณ์การจัดการศึกษา

ที่มา : ไพพรรณ เกียรติโชติชัย (2546 : 234)

ส่วนสุรเจต ไชยพันธ์พงศ์ (2550) ได้ให้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพทางธุรกิจมา ประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาในกระแสแห่งการแข่งขันในโลกปัจจุบัน จะก่อให้เกิด ประสิทธิภาพในการจัดการสถานศึกษาตลอดจนสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของสถานศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งที่มี ความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อความเจริญก้าวหน้าของสถานศึกษา ภาพลักษณ์นั้นเกิดจาก ความรู้สึกนึกคิดของคนที่มีต่อสถานศึกษา ภาพลักษณ์ของสถานศึกษา สามารถสร้างขึ้นมาได้โดย ใช้กลยุทธ์จากแนวคิดทางธุรกิจอย่างเหมาะสมดังเช่นที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น การสร้างภาพลักษณ์ที่ ดีให้เกิดขึ้นแก่สถานศึกษาทำได้ยากพอๆ กับการรักษาภาพลักษณ์ของสถานศึกษา แต่ก็เป็นสิ่งที่ ผู้บริหาร คณะกรรมการ โรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องจะทำให้เกิดขึ้นมาได้ และที่สำคัญที่สุดผู้บริหาร จะต้องมีความสามารถในการบูรณาการแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในสถานศึกษา ตลอดจนเชื่อมโยง แนวคิดที่ได้ประยุกต์ใช้แล้วเข้าด้วยกัน และจัดการแนวคิดดังกล่าวให้สอดคล้องกับบริบทต่างๆ ของสถานศึกษา ซึ่งความสามารถของผู้บริหารถือว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่จะนำ แนวคิดประสิทธิภาพทางธุรกิจสู่สถานศึกษาได้สำเร็จ

จากการศึกษาเอกสารและแนวคิดต่าง ๆ ข้างต้น จึงกล่าวได้ว่าในยุคแห่งความก้าวหน้าทาง เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ก่อให้เกิดกระแสการแข่งขันไปทั่วทุกมุมโลก ซึ่งมีอิทธิพลทั้งโดยทางตรง

และทางอ้อมต่อการบริหาร องค์กรทุกระดับที่ต้องปรับตัวให้ทันกับสภาพการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ด้วยการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยอาศัยแนวทางดำเนินการที่หลากหลายตามทรัพยากรและความสามารถขององค์กร ทั้งในด้านการลดต้นทุนค่าใช้จ่าย และการพัฒนาคุณภาพ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ องค์กรอยู่รอด เติบโตอย่างมั่นคง มีการพัฒนาเต็มศักยภาพอย่างต่อเนื่อง สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจ อันเป็นการรักษาความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติทางเศรษฐกิจซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานของทรัพยากรและความสามารถของตนเอง มีลักษณะที่บ่งบอกถึงแนวทางสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้แก่ผู้รับบริการทางการศึกษา ซึ่งสถานศึกษาต้องทุ่มเท ใส่ใจในทุกรายละเอียดของกิจกรรมที่ดำเนินการ อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงเป้าหมายของแต่ละกิจกรรม เพื่อให้สามารถควบคุมค่าใช้จ่ายหรือสร้างการเป็นผู้นำด้านต้นทุน ตลอดจนสามารถสร้างเอกลักษณ์อย่างมีคุณภาพ สามารถบรรลุเป้าหมายสำคัญในการส่งมอบผลผลิตถึงมือผู้รับบริการทางการศึกษาด้วยความพึงพอใจ อันจะนำไปสู่การรักษาฐานผู้รับบริการทางการศึกษากลุ่มเดิมและแนะนำกลุ่มใหม่เข้ามาสู่กิจการอย่างเป็นลูกโซ่ตลอดไป

แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ตอบสนองต่อมิติทางสังคมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลทุกด้านรวมทั้งในมิติด้านสังคมนั้น มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้ให้ให้แนวทางการจัดการศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อมิติทางสังคมดังแนวคิดของ Keith and Girling (1991) ที่ได้ให้แนวคิดว่าความสามารถในการตอบสนองมิติทางสังคมของการจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษาเกิดจากความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา สถานศึกษาควรจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษาด้วยความรอบคอบ การจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการทางการศึกษาจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาในระดับมาก เนื่องจาก การจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสร้างข้อตกลงผูกพันระหว่างผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง และผู้บริหารสถานศึกษาที่ตกลงจะทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหา และจัดการศึกษาให้บรรลุจุดหมายที่วางไว้ ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติที่ให้บริการการเรียนรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง มีภารกิจและบทบาทสำคัญในฐานะเป็นหน่วยงานที่จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนและ

สังคมเพื่อให้คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาและผู้ปกครอง เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ เช่นเดียวกับประยงค์ เนาวบุตร (2547) ที่กล่าวว่า สถาบันการศึกษาเป็นหน่วยสำคัญของสังคมที่ทำหน้าที่อบรมหล่อหลอมเกล้าให้แก่สมาชิก การที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองส่งบุตรหลานของตนเข้าไปเรียนในสถานศึกษาทั้ง ๆ ที่พ่อแม่หรือครอบครัวควรทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานด้วยตนเองนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคมให้ทำหน้าที่จัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม ในทำนองกันสุรเจต ไชยพันธ์พงษ์ (2550) ได้ให้แนวคิดที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการตอบสนองต่อมิติด้านสังคมของการจัดการศึกษาโดยปรับแนวคิดทางธุรกิจที่ให้ความสำคัญกับการบริการลูกค้ามาปรับใช้ในการจัดการศึกษาด้วยการให้บริการแก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง ภายใต้แนวคิดที่ว่าผู้เรียนทุกคนมีความสำคัญ ครูและผู้บริหารต้องคอยช่วยเหลือและให้บริการที่ดีที่สุดต่อผู้เรียนทุกคน ในทำนองกันปรัชญา เวสารัชช (2550) ได้กล่าวว่าการจัดการศึกษาโดยทั่วไปมีวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การให้บริการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและผู้ปกครอง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ โดยการถ่ายทอดหรือปลูกฝังเนื้อหาความรู้ความเข้าใจที่เหมาะสมให้ผู้เรียนสามารถวางตัวได้เหมาะสมในสังคม มีความสามารถประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจ หรือตามโอกาสของแต่ละคนได้ เป็นต้น

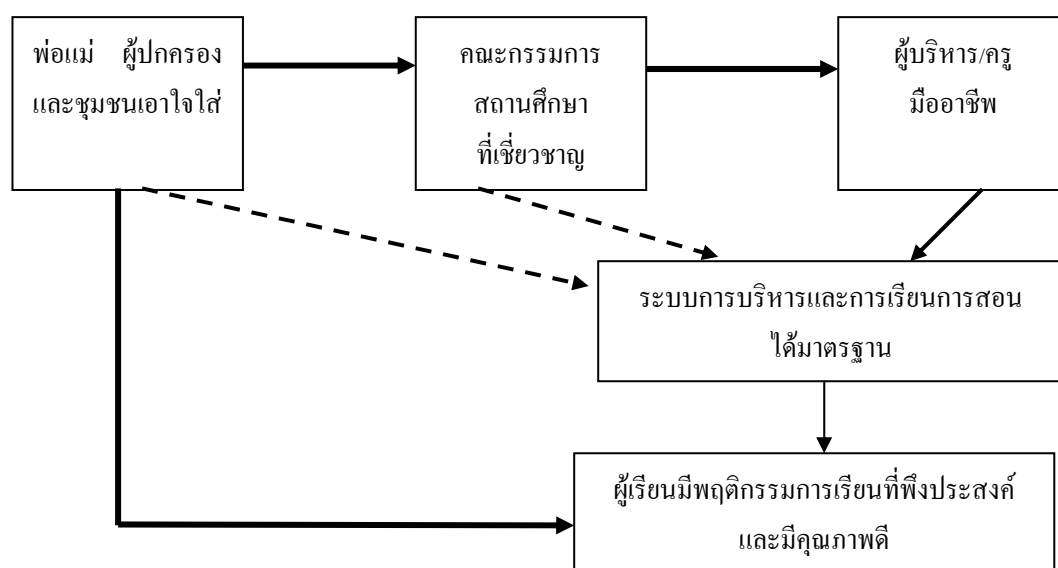
จากแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสถานศึกษา ตามแผนการศึกษาชาติ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่เน้นให้ทุกสถานศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้บรรลุเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข ตลอดจนมุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่พึงประสงค์ มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพ รวมทั้งแนวคิดการจัดการศึกษาในรูปแบบของการบริหารธุรกิจที่ต้องให้ความสำคัญต่อลูกค้า ส่งผลให้ทุกสถานศึกษาต้องตระหนักถึงความสำคัญกับการสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของลูกค้า โดยต้องจัดการศึกษาให้เป็นที่พึงพอใจ เพื่อให้สามารถรักษาลูกค้าไว้ได้ในระยะยาวนั้น สอดคล้องกับที่ Elmore (2000) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของโรงเรียนว่าการดำเนินงานของโรงเรียนนับวันจะยิ่งซับซ้อน ต้องตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของผู้รับบริการทางการศึกษามากกว่าในอดีต ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เรียน โดยต้องจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐาน

การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา สามารถดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2545-2549 ซึ่ง

ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น จัดการศึกษาในรูปแบบ และวิธีการที่หลากหลาย จัดกระบวนการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ที่มีความยืดหยุ่นและสมบูรณ์ทั้งในด้านความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ จัดบรรยากาศการเรียนรู้ ใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ดำเนินการบริหารงานบุคคลที่ สอดคล้องกับนโยบาย กฎ ระเบียบ มีการพัฒนา และจัดระบบการประกันคุณภาพภายในของครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน จัดระบบการประกันคุณภาพ ภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนา คุณภาพให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานการศึกษา จัดทำแผนบริหารการเงินของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับ เป้าหมาย เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษา สนับสนุนให้ผู้ปกครอง ชุมชน ภูมิปัญญา และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการประกันคุณภาพการศึกษาและ ประกาศให้ใช้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาฉบับ ปัจจุบัน โดยได้กำหนดมาตรฐาน ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรการจัดการศึกษาตามแนวคิดเชิงระบบ ได้แก่ ด้านการเรียนการสอน เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับการชำระรักษาครู กล่าวคือ สถานศึกษาต้องจัดครูที่มีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่ รับผิดชอบให้เพียงพอ มีการพัฒนาครูให้มีคุณธรรมจริยธรรม หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ ดี มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่เป็นหน้าที่ของผู้บริหารและการพัฒนา งานของสถานศึกษา กล่าวคือ ในส่วนของผู้บริหารนั้น ผู้บริหารต้องมีคุณธรรมจริยธรรม มีภาวะ ผู้ผู้นำ มีความสามารถในการบริหารจัดการศึกษา ส่วนด้านการพัฒนางานของสถานศึกษา จะ เกี่ยวข้องกับการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหารงานและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบ วงจร มีการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มีการจัดหลักสูตร และกระบวนการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย มีการจัด สภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติเต็มศักยภาพ ด้านการพัฒนา ชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา ในท้องถิ่น มีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรทางศาสนา สถาบันทางวิชาการ องค์กรภาครัฐ และเอกชน เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ในชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานและปัจจัยการจัดการศึกษาตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดโซ่คุณภาพของระบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2547ก) ที่เชื่อว่าคุณภาพของการศึกษา คือ คุณภาพของผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และมีคุณภาพดี คุณภาพของผู้เรียนดังกล่าวขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ของพ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชน ระบบการบริหารที่ได้มาตรฐาน และระบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ อีกทั้งเชื่อว่าความเอาใจใส่ของพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนส่งผลโดยอ้อมต่อระบบการบริหารและระบบการเรียนการสอน แต่ส่งผลโดยตรงต่อการได้มาซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาที่เชี่ยวชาญ คณะกรรมการสถานศึกษาที่เชี่ยวชาญจะส่งผลโดยตรงต่อการมีผู้บริหารและครูมืออาชีพ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อระบบการบริหารและระบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน อันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและมีคุณภาพดี เป็นคนดี มีความสามารถ และมีความสุข สนุกกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 แนวคิดโซ่คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

ที่มา: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2547ก : 36)

เช่นเดียวกับแนวคิดของนักวิชาการอีกหลายท่านที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังที่สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2541) ได้กล่าวว่า ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ควรดำเนินการให้ครอบคลุมทุกส่วนที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษา 4 ประการ คือ หลักสูตร

ต้องประกอบด้วยหลักสูตรระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยเน้นการให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อรับความเป็นสังคมนานาชาติและสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร หลักสูตรระดับชาติ ต้องปลูกฝังเรื่องทักษะในการดำรงชีวิตและทักษะขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ ในการที่จะไปศึกษาต่อหรือออกไปประกอบอาชีพ โดยวิชาแกนในช่วงปีที่ 10-12 จะต้อง มีน้อย ส่วนวิชาเลือกจะต้องให้มีหลากหลายพร้อมตอบสนองความถนัด ความสนใจของนักเรียน และความต้องการของท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอน ต้องเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นผู้เรียน ให้สามารถสร้างความรู้ นำความรู้ในวิชาการต่าง ๆ ไปบูรณาการใช้ในการดำรงชีวิตได้ เน้นผู้เรียน ให้สามารถคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ การนำความคิดสร้างสรรค์ไป ปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหา ความสามารถในการจัดการ การเป็นผู้นำ การยอมรับตนเอง การอยู่ ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข เสียสละ และทำประโยชน์แก่สังคม ครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารการศึกษาต้องมีภาวะผู้นำ มีความรู้ความสามารถในการบริหารการจัดการระบบคุณภาพ มีการควบคุมคุณภาพ มีการทำงานเป็นมาตรฐาน มีการทำงานเป็นทีม ทุกคนมีส่วนร่วม สามารถ พัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีระบบสร้างขวัญกำลังใจ มีธรรมนูญโรงเรียน ระบบ สารสนเทศ การทบทวนคุณภาพของโรงเรียน และคุณภาพการสอน เพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง และมีระบบการรายงานต่อผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานระดับสูง ผู้สอนต้องจัดการ เรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข มี ประสบการณ์ตรงกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และชุมชน จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้า จูงใจ เสริมแรง ให้นักเรียนรักการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลา มีส่วนร่วม มีการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากกลุ่มเพื่อปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่นได้ ให้นักเรียนสร้างสรรค์ สะสมองค์ความรู้ด้วยตนเอง ให้พัฒนากระบวนการคิดระดับสูงและให้ฝึกปฏิบัติจริง กระบวนการ บริหารจัดการ การบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพต้องมุ่งให้เกิดสมานฉันท์ ระหว่างบุคลากรในหน่วยงาน มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคคล ครอบครัวยุทธ ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนมีส่วนและรับผิดชอบใน การจัดการศึกษา ในส่วนของสถานศึกษาต้องมีอำนาจการบริหารอย่างอิสระตามนโยบายกระจาย อำนาจ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการโรงเรียนที่มาจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูและ ประชาชน ให้มีการกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด สามารถตัดสินใจได้ทุกระดับ จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในส่วนที่เป็นวิชาเลือกได้ สามารถจัดวิชาเลือกให้นักเรียนเรียนเพื่อให้ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สามารถอนุมัติหลักสูตรท้องถิ่นบนพื้นฐานที่ว่าถ้า สถานศึกษาได้ตัดสินใจเองแล้ว จะเป็นการตัดสินใจที่ดีที่สุด

แนวทางดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ที่ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนให้เป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการทางการศึกษา ดังนี้

1. ปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้ความหมายของปรัชญา โรงเรียนไว้ว่า ปรัชญาโรงเรียน หมายถึง แนวคิดหรือเจตจำนงของโรงเรียนที่จะจัดการศึกษาของโรงเรียนมุ่งไปในทิศทางใด หรือต้องการให้เกิดผลสุดท้ายในรูปแบบใด ส่วนเป้าหมายของโรงเรียน หมายถึง สิ่งที่จะทำให้สำเร็จหรือผลสุดท้ายที่โรงเรียนประสงค์จะเกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งแต่ละโรงเรียนควรมีปรัชญาที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร และปรัชญาที่ดีต้องมีสาระสำคัญสอดคล้องกับปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของชาติ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สังคมที่แวดล้อม มีการสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ บุคลากรในโรงเรียนนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน และวางแผนพัฒนางานเพื่อให้ปรัชญานั้นบรรลุผล ปรัชญาจึงเปรียบเสมือนภาพรวมที่จะสะท้อนภาพของโรงเรียนในแง่ของจุดเน้นในการจัดการศึกษาของโรงเรียน เป็นเสมือนคำมั่นสัญญาที่ให้ต่อผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาโรงเรียน และการปฏิบัติงานของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับชิรวัดน์ นิเจนตร (2537) ได้กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาจะสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่แต่ละกลุ่มยึดถือ และใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของแต่ละสังคม และในทำนองเดียวกันไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2529) ได้กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นแนวคิดและความเชื่อเรื่องต่างๆ ทางการศึกษา ที่ได้จากการวิเคราะห์ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในแง่มุมต่าง ๆ ของการศึกษา และเป็นตัวกำหนดแนวปฏิบัติทางด้านการเรียนการสอน

2. หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เพื่อให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย จุดหมาย กระบวนการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล ส่วนกระบวนการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดหมายของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับกรรณิการ์ ภิญญาคง (2535) ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนการสอนที่ดีต้องเป็นไปตามหลักสูตรและแผนการสอนที่เตรียมไว้ล่วงหน้า มีการนำเข้าสู่บทเรียน มีความกระฉับกระชวย มีการกระตุ้น ติดตาม ดูแลด้วยความเอาใจใส่ ฝึกฝนให้นักเรียนรู้จักใช้เหตุผล รู้จักให้กำลังใจ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนอยู่เสมอ

ส่วนกรมสามัญศึกษา (2542) ได้ให้แนวทางในการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า การจัดการเรียนการสอน ต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักสูตรขั้นพื้นฐานและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น ต้องจัดให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

3. บุคลากร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้ความหมายของบุคลากรว่า หมายถึง ผู้บริหาร ครูผู้สอน และบุคลากรสนับสนุน หรือผู้ปฏิบัติงานต่าง ๆ ในโรงเรียน ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดขององค์กร องค์กรใดมีบุคลากรที่มีคุณภาพและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรนั้นสามารถเจริญรุ่งเรือง ประสบผลสำเร็จบรรลุตามปรัชญาและเป้าหมายขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับจาร์ส นองมาก (2535) ได้กล่าวไว้ว่า บุคลากรกับโรงเรียนเป็นสิ่งที่คู่กันและต่างเป็นตัวบ่งชี้ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ถ้าโรงเรียนมีความเจริญก้าวหน้า ก็แสดงให้เห็นถึงลักษณะของบุคลากรในโรงเรียนนั้นว่าดีมีคุณภาพ และในทำนองเดียวกัน ถ้าบุคลากรในโรงเรียนใดเป็นบุคลากรที่ได้พัฒนาแล้ว โรงเรียนนั้นจะเป็นโรงเรียนที่เป็นปึกแผ่น มั่นคง และเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดเวลา

4. ทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอนว่า หมายถึง มวลทรัพยากรที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม สื่อ นวัตกรรม วัสดุอุปกรณ์ และการเงินของโรงเรียน รวมทั้งระบบข้อมูลและเครือข่ายการเรียนรู้ ระหว่างโรงเรียนกับองค์กรภายนอก ส่วนกรมสามัญศึกษา (2542) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า โรงเรียนควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สะอาด ร่มรื่น เป็นระเบียบเรียบร้อย มีความอบอุ่น ปลอดภัย จัดสถานที่เรียน สถานที่จัดกิจกรรมเพียงพอ อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ มีเอกสารสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์เพียงพอ มีนวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษาที่หลากหลาย ทันสมัย มีแหล่งบริการด้านการเรียนการสอนตามความจำเป็น เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการทางภาษา มีข้อมูลสารสนเทศการเรียนรู้และข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง

5. การจัดการการบริหาร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้ความหมายของการจัดการบริหารว่า หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่บริหารโรงเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับกรมสามัญศึกษา (2542) ที่ได้กล่าวถึงขอบข่ายการบริหารจัดการว่าต้องมีการจัดโครงสร้างองค์กรการบริหาร กำหนดภารกิจของครู และบุคลากรอื่นอย่างชัดเจน เหมาะสม มีการจัดทำแผนการดำเนินงานของโรงเรียน กำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน ปฏิบัติตามแผนที่กำหนด นำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุง พัฒนาการบริหาร ใช้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นปัจจุบันในการบริหารจัดการ

ด้วยความสะดวกรวดเร็ว และตรวจสอบได้ ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้อธิบายว่า การบริหาร โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนและส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนนั้น ต้องเป็นกระบวนการบริหารที่มีการใช้แผน เป็นเครื่องมือในการบริหาร โดยแผนนั้นเกิดจากการวางแผนแบบมีส่วนร่วม มีเป้าหมายชัดเจน สอดคล้องกับสภาพโรงเรียน และที่สำคัญ คือ มุ่งเน้นคุณภาพนักเรียน มุ่งพัฒนางาน จัดกิจกรรม สนับสนุนการเรียนการสอน และมีการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาโรงเรียน

6. กิจกรรมนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้ความหมาย ของกิจกรรมนักเรียนว่า หมายถึง การดำเนินงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร สวัสดิการ การ ปกครอง และกิจกรรมนักเรียน เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ คุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2537) ได้ กล่าวไว้ว่า กิจกรรมนักเรียน หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนทั้งหมด ยกเว้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการเรียนการสอน

7. สัมฤทธิ์ผลของนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้ ความหมายของสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนว่า หมายถึง ผลการเรียนรู้หรือพัฒนาการโดยรวมของ นักเรียนที่เกิดขึ้นจริงตามที่กำหนดไว้ในจุดหมายของหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษาของนักเรียนซึ่ง ผลการเรียนรู้หรือพัฒนาการดังกล่าว ต้องครอบคลุมทั้งด้านสติปัญญา เจตคติ รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรม และทักษะต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำงาน ในทำนองเดียวกันดารณี ดวงจันทร์ทิพย์ (2534) ได้อธิบายว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสำเร็จในการเรียนที่ต้องอาศัยทักษะ หรือ ความรู้ในวิชาหรือสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ และเป็นความรู้ที่ได้รับ หรือทักษะที่เจริญขึ้น ส่วนเฉลิมศักดิ์ อุ่นเอกพันธ์ (2533) ได้กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ค่าคะแนนเฉลี่ย ของกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จากการประเมินคุณภาพนักเรียน

จากรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานที่ส่งผลกระทบต่อจัดการศึกษาของ โรงเรียนข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การที่โรงเรียนจะสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนนั้น โรงเรียน จะต้องจัดตัวแปรที่เกี่ยวข้องให้ครบถ้วน สอดคล้องกับสภาพและบริบทของโรงเรียน ต้องบริหารจัดการ ทุกภาระงานให้เป็นไปตามเกณฑ์หรือตัวบ่งชี้คุณภาพของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็น งาน งบประมาณ งานวิชาการ งานบุคลากร และงานบริหารงานทั่วไป โดยจะต้องทำการสำรวจ วิเคราะห์สภาพปัญหา และความต้องการ เพื่อให้ทราบว่ายังมีกิจกรรมหรือการดำเนินงานใดที่ยัง บกพร่อง แล้วนำข้อมูลที่ได้มากำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาโรงเรียน ให้ทุกส่วน สามารถดำเนินไปได้อย่างสอดคล้องและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาแนวทางการจัดการศึกษาในเชิงระบบ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ดังที่สุพล วังสินธ์ (2546) ได้ให้แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่พึงประสงค์ที่ทุกโรงเรียนสามารถบรรลุได้ และตั้งอยู่บนพื้นฐานของโรงเรียนที่ดี มีคุณภาพ เป็นที่ชื่นชมของชุมชน สามารถจัดการศึกษาจนเป็นที่รัก เชื่อถือ ศรัทธา ตลอดจนเป็นแบบอย่างและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนและโรงเรียนอื่น เกี่ยวข้องกับแนวทางการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ คือ

1. ด้านบริบทของโรงเรียน เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ
2. ด้านปัจจัยนำเข้าของโรงเรียน เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ครูและบุคลากร เทคโนโลยี งบประมาณ การจัดแหล่งเรียนรู้ อาคารสถานที่
3. ด้านกระบวนการ เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการบริหารจัดการ และการประกันคุณภาพการศึกษา

อำรุง จันทวานิช (2547) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาและการพัฒนาสถานศึกษาสู่การเป็นโรงเรียนคุณภาพ ที่มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ มีความพร้อมในด้านทรัพยากรวัสดุ เทคโนโลยี งบประมาณ และทรัพยากรบุคคล สามารถให้บริการทางการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะและประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ผู้เรียนมีคุณภาพสูงตามมาตรฐานที่กำหนด เป็นที่ชื่นชมของชุมชน สามารถเป็นแบบอย่างในการให้ความช่วยเหลือชุมชนและโรงเรียนอื่นๆ ได้ โดยใช้แนวทางการจัดการศึกษาเชิงระบบเป็นตัวแปรสำคัญของการจัดการศึกษาของโรงเรียนคุณภาพ ได้แก่

1. ด้านบริบทของโรงเรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายนอกของโรงเรียนดี มีสังคมบรรยากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ
2. ด้านปัจจัย ประกอบด้วย ทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา เป็นมืออาชีพและมีจำนวนเพียงพอ และทรัพยากรวัสดุ เทคโนโลยีและงบประมาณ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนได้มาตรฐาน หลักสูตรมีความเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น สื่อ และอุปกรณ์เทคโนโลยีทันสมัย แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนหลากหลาย การบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน

3. ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด บรรยากาศการเรียนรู้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การบริหารจัดการที่ดี ใช้โรงเรียนเป็นฐาน และเน้นการมีส่วนร่วม และการประกันคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารโรงเรียน

ในทำนองเดียวกันประสิทธิ์ เจียวกศรี (2545) ได้ให้แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่พึงประสงค์ในทัศนะของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน โดยได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่พึงประสงค์ไว้จำนวน 8 ประการ คือ สร้างความสามารถในการแข่งขัน เนื่องจากตามหลักการตลาดเสรีย่อมมีการแข่งขันกันเพื่อให้ผู้บริโภคพึงพอใจที่สุด ทุกโรงเรียนต่างต้องพยายามปรับปรุงการทำงาน ให้เป็นที่นิยมของผู้เรียนมากที่สุด ดังนั้น โรงเรียนที่มีความสามารถในการแข่งขันสูงย่อมมีจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง สร้างความพร้อมที่จะเป็นทางเลือกให้แก่ผู้เรียนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้แก่โรงเรียน กำหนดเป้าหมายชัดเจน ง่ายต่อการเข้าใจ และเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารใช้ภาวะผู้นำอย่างเหมาะสม ผู้บริหารไม่ผูกขาดบทบาทในการนำ แต่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีโอกาสใช้ภาวะผู้นำ สร้างความเป็นครุมืออาชีพ มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียน จัดรูปแบบการบริหารที่ผ่อนคลาย ไม่เน้นการควบคุมอย่างเคร่งครัด สร้างให้ทุกฝ่ายรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน และมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

ทักษิณ ชินวัตร (2548) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการศึกษาสู่การเป็นโรงเรียนสมบูรณ์แบบในเชิงของความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ว่าควรเป็นโรงเรียนที่มีสังคม บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ มีความพร้อมในด้าน ทรัพยากร วัสดุเทคโนโลยี งบประมาณและทรัพยากรบุคคล สามารถจัดการศึกษาได้อย่างดี ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพสูงตามมาตรฐานที่กำหนด และได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข เป็นโรงเรียนสามารถจัดการเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เป็นที่ชื่นชม ของชุมชน เป็นโรงเรียนที่สามารถเป็นแบบอย่างในการช่วยเหลือชุมชนและโรงเรียนอื่นในชุมชนได้ และในลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนในฝันว่าจะมีผู้บริหารที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเปิดใจกว้างรับแนวคิดในมิติของการร่วมพัฒนาจากทุกฝ่าย เป็นที่สรรเสริญและปรารถนาที่จะร่วมพัฒนา มีความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูให้มีโอกาสพบสิ่งใหม่ๆ เพื่อให้เข้าใจ และเปลี่ยนทัศนคติจากการเรียนการสอนแบบเดิมไปสู่แบบใหม่ ที่สำคัญครูโรงเรียนในฝัน ต้องมีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู เพราะคำว่า “ครู” มีความหมายลึกซึ้งในตัว ครูต้องเปิดใจกว้าง ให้เด็กมีความอบอุ่น กล้าคิด กล้าถาม กล้าพูด และต้องเอาใจใส่

สอดคล้องดูแลช่วยเหลือเด็กอย่างใกล้ชิด ตลอดจนการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้เรียน เพื่อสร้างให้เป็นเด็กที่ใฝ่รู้ เรียนเป็น สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง รู้จักคิด วิเคราะห์ มีทักษะการดำรงชีวิต สร้างงาน สร้างอาชีพ พันวงจรความยากจน เป็นคนดี อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นไทยและก้าวไกลสู่สากล ทั้งนี้การปฏิรูปการศึกษานั้น มุ่งให้เกิดคุณภาพทั้งในด้านผลผลิต กระบวนการจัดการ และปัจจัยต่างๆ โดยมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาทั้งระบบ บุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ก็คือ ผู้บริหารโรงเรียน เพราะต้องเป็นผู้นำและผู้ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีความสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเรียนการสอน การเรียนรู้ การประสานสัมพันธ์ ระดมและจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ

มัทนา ศังกะกฤษณ์ (2548) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางพื้นฐานของการจัดการศึกษาภาคบังคับให้มีคุณภาพตามความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษาว่า โรงเรียนต้องมีผู้บริหารที่ไม่ได้เป็นเพียงนักบริหารมืออาชีพเท่านั้น หากต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ชั้นยอด สามารถระดมทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่ายิ่งในแต่ละชุมชนทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น บุคลากรของหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน องค์กร และสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ไม่เว้นแม้แต่บิดามารดาหรือผู้ปกครองมาช่วยจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียนให้มากที่สุด ด้วยวิธีการเช่นนี้ นักเรียนจะได้เรียนรู้ ค้นคว้า และค้นพบความรู้ต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อมและธรรมชาติด้วยตนเอง และจะช่วยให้นักเรียนภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองเป็นการพัฒนานักเรียนให้มีทักษะชีวิตและหล่อหลอมให้นักเรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนตลอดไป

ส่วนนักวิชาการจากต่างประเทศหลายท่าน ได้ให้แนวทางการจัดการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษาไว้อย่างสอดคล้องกัน ดังที่ Tan (2003) ได้กล่าวว่าตัวแปรที่ส่งผลให้การจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นมีความเจริญก้าวหน้า สามารถกำลังคนมารองรับการพัฒนาประเทศ ก็คือ การให้ความสำคัญกับการจัดหลักสูตรและตำรา ที่เน้นทั้งสายสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา อีกทั้งยังจัดวิชาเลือกเพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ตลอดจนการสรรหาคัดเลือกครูที่ต้องผ่านการคัดกรองมาอย่างดี และมั่นใจได้ว่าเป็นครูที่มีคุณภาพ Hoy, Wayne and Miskel (2005) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพว่าจะปรากฏออกมาใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ด้านผู้เรียนที่แสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านครู ที่บ่งบอกถึงคุณภาพของครู ความมุ่งมั่นพยายาม และความพึงพอใจในหน้าที่งาน ด้านการบริหาร ที่ส่งผลต่อบรรยากาศการทำงานในโรงเรียน และเห็นว่าการบริหารโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายนั้น ควรมีความยืดหยุ่น สามารถใช้วิธีการบริหารอย่างหลากหลายตามบริบทที่เป็นจริง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชนที่มีความแตกต่างกัน อันจะก่อให้เกิดการบริหารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น Edmonds

(1979; Lunenburg and Ornstein, 2004; Schreerens and Bosker, 1997) ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนและความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง คุณภาพของหลักสูตรและโอกาสในการนำไปจัดการเรียนรู้ ความสำเร็จของการเรียนรู้และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผล การเสริมแรงและข้อมูลย้อนกลับ การจัดบรรยากาศให้ชั้นเรียน การจัดบรรยากาศในโรงเรียน ครูที่มีความหวังสูงและมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียน ครูและบุคลากรที่มีทักษะความชำนาญในหน้าที่งาน การให้ความร่วมมือของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง การเรียนรู้อย่างอิสระ ศักยภาพของการประเมินผล ความเป็นเอกภาพและความต่อเนื่องของการดำเนินงาน โครงสร้างการบังคับบัญชา และความยืดหยุ่นในการบังคับบัญชาสภาพแวดล้อมที่เป็นระเบียบเรียบร้อย และการวัดประเมินผลผู้เรียนอย่างเป็นระบบ Purkey and Marshall (1983; Bush and Coleman, 2002) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่มีประสิทธิผลและเป็นที่ยอมรับของผู้รับบริการทางการศึกษา คือ เป็นโรงเรียนที่มีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่เด่นชัด ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในวิสัยทัศน์และเป้าหมาย หลักสูตรที่มีมาตรฐาน ความมุ่งมั่น และเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจน การบริหารเวลา ความตระหนักในเป้าหมายของการจัดการศึกษา บรรยากาศที่เอื้อต่อการดำเนินงาน การประสานความสัมพันธ์กับชุมชน การสนับสนุนจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง การจัดการทำเลที่ตั้งของโรงเรียน การพัฒนาบุคลากร การสร้างความมั่นคงให้แก่บุคลากร การสร้างความมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการสนับสนุนส่งเสริมในหน้าที่งานโดยตรง

การให้ความสำคัญกับความต้องการของลูกค้ำ ทั้งผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง ในด้านการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนนั้นสถาบันการศึกษาควรจัดโปรแกรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ส่วนด้านผู้ปกครองนั้น สถาบันการศึกษาต้องดำเนินการพัฒนาคุณภาพโดยรวมของทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการผู้ปกครองให้มีมาตรฐานและใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อความพึงพอใจให้แก่ลูกค้ำอย่างต่อเนื่อง (Prince, 2002) และอาจตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษาด้วยการสร้างภาพลักษณ์ให้แก่สถานศึกษา ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาสถานศึกษาเอกชนว่า ภาพลักษณ์ที่ดีของสถานศึกษาเอกชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้รับบริการศรัทธา และทำให้โรงเรียนสามารถดำรงอยู่ได้ในยุคที่มีการแข่งขัน เนื่องจาก ภาพลักษณ์ของโรงเรียนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน ภาพลักษณ์นั้นเกิดจากความรู้สึกรักใคร่ของผู้รับบริการที่มีต่อโรงเรียน ภาพลักษณ์ของโรงเรียนสามารถสร้างขึ้นได้โดยใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสม การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้เกิดขึ้นแก่โรงเรียนทำได้ยากพอๆ กับการรักษาภาพลักษณ์ของโรงเรียนแต่ไม่เกินความสามารถของผู้บริหารจะดำเนินการพัฒนาร่วมกับ

คณะกรรมการ โรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องจะทำให้เกิดขึ้นมาได้ ซึ่งตัวแปรที่ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ของโรงเรียน คือ ผลที่เกิดจากความเชื่อถือ การยอมรับ และศรัทธาที่บุคคลมีต่อโรงเรียน การสร้างภาพลักษณ์ของโรงเรียน เกี่ยวข้องกับตัวแปรดังต่อไปนี้ (วีระวัฒน์ อุทัยรัตน์, 2548)

1. ความเชื่อถือ ซึ่งเกี่ยวข้องกับส่วนต่างๆ ได้แก่

1.1 บุคลากร ผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ประพฤติดี และปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ

1.2 ชื่อเสียงของโรงเรียน ในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านรวมกัน เช่น ด้านวิชาการ กีฬา ดนตรี จริยธรรม เป็นต้น

1.3 ความเหมาะสมของอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

1.4 การพัฒนาโรงเรียนจนได้รับรางวัลและการยกย่อง เช่น โรงเรียนรางวัลพระราชทาน โรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมดีเด่น เป็นต้น

2. การยอมรับ ซึ่งเกี่ยวข้องกับส่วนต่างๆ ได้แก่

2.1 ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานมาศึกษาต่อมากขึ้น

2.2 บุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน

2.3 โรงเรียนมีโครงการที่ดำเนินการร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน

3. ความเลื่อมใสศรัทธา เกี่ยวข้องกับส่วนต่างๆ ได้แก่

3.1 ความภาคภูมิใจของศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จในการทำงานและการศึกษาต่อ

3.2 ความประทับใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อโรงเรียน

สำหรับแนวทางในการสร้างภาพลักษณ์ ควรดำเนินการดังนี้

1. สร้างความรู้สึกรักให้ประชาชนยอมรับและเห็นด้วย อันจะเป็นผลให้โรงเรียนเป็นที่เชื่อถือ

2. ปรับปรุงโรงเรียนทั้งด้านการบริหาร การจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมต่างๆ

3. กำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายล่วงหน้า เพื่อเป็นแนวทางและหลักชัยในการทำงาน

4. นำโรงเรียนให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับชุมชนและท้องถิ่นมากขึ้น

5. สร้างโรงเรียนให้มีชื่อเสียง เช่น การส่งโรงเรียนเข้าประกวด การส่งครูและนักเรียนไปแข่งขัน

ความรู้และทักษะต่างๆ

6. เน้นการประชาสัมพันธ์โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนในการสร้างภาพลักษณ์ของโรงเรียน ควรดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาภาพลักษณ์ของโรงเรียน ตามการรับรู้ของบุคลากรในโรงเรียน
นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมทั่วไป โดยการวิเคราะห์ วิจัย หรือสำรวจความคิดเห็น
2. สร้างความตระหนักแก่บุคลากรให้เห็นความสำคัญของภาพลักษณ์โรงเรียน
3. ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน หาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ
และเกิดภาพลักษณ์ที่ดี
4. กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย นโยบาย และแผนการดำเนินการเพื่อพัฒนาโรงเรียนให้
คุณภาพ ได้รับการยอมรับ เชื่อถือและศรัทธาจากประชาชน
5. ใช้การประชาสัมพันธ์เป็นมาตรการสำคัญในการสร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องในการ
ดำเนินงานของโรงเรียนควบคู่ไปกับการบริหารและจัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นความเป็นเลิศ
6. มีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานสม่ำเสมอ และนำผลการ
ประเมินไปปรับปรุงการทำงาน
7. ทำการพัฒนาโรงเรียนให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนจะมีภาพลักษณ์ที่ดี ก็ต่อเมื่อสามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้รับบริการ
ความพึงพอใจเป็นตัวแปรสำคัญในรักษาหรือเพิ่มจำนวนผู้เรียน ดังที่ Bush and Coleman (2002;
วิไลวรรณ อุภาพรหม, 2548) ได้ให้แนวคิดว่าความพึงพอใจเป็นเรื่องการรับรู้ในคุณสมบัติของ
ผลิตภัณฑ์กับความคาดหวังของผู้ซื้อ หัวใจสำคัญที่จะทำให้ลูกค้าเกิดความจงรักภักดี คือ การทำให้
ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ ดังนั้น หลายกิจการมุ่งหวังที่ให้ลูกค้ามีความพอใจในทุกเรื่อง กิจการที่
สามารถเข้าถึงคุณค่าของจุดมุ่งหมายที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจสูงสุดจะเป็นกิจการที่มีผลการ
ดำเนินการยอดเยี่ยม และต้องมีการรักษาเอกลักษณ์ของตน เพื่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขัน
ที่ต้องเน้นไปที่การมอบคุณค่าและสร้างความพึงพอใจสูงสุดแก่ลูกค้า ในทำนองเดียวกัน Krotz
(2005) ได้แนะนำวิธีการที่จะสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า โดยการเปิดโอกาสให้ลูกค้าได้สัมผัส
กับการดำเนินงานของกิจการให้มากที่สุด รวมทั้งการรับฟังความคิดเห็นของลูกค้าให้รู้สึกลูกค้าได้มี
ส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับ Mazzarol and Soutar (1999) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ
การสร้างภาพลักษณ์ในการให้บริการทางการศึกษาว่าผู้ให้บริการต้องเข้าใจธรรมชาติของงาน
บริการว่าต้องคำนึงถึงลูกค้าเป็นสำคัญ มีการประสานความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับลูกค้า เพื่อให้
สามารถบริการได้ตรงตามความต้องการ

นักวิชาการทางการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ข้อสรุปที่ตรงกันว่าความพึงพอใจของผู้รับบริการทางการศึกษาจะเกิดขึ้นได้ชัดเจนจากสิ่งที่ผู้รับได้สัมผัส รับรู้หรือมีปฏิสัมพันธ์ได้โดยตรง ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ การให้บริการ รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งทั้งผู้เรียนและผู้ปกครองต่างรับรู้ได้ รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ที่โรงเรียนปฏิบัติต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน (Snowden and Gorton, 2002; Davies and Ellison, 1997; Coleman and Anderson, 2000; Macbeath and Mortimore, 2001; Harris, 2002; Creemer, 1996)

หากพิจารณาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้ามีความมั่นใจและยังคงเป็นลูกค้าต่อไป อีกทั้งยังสามารถอยู่รอดและเติบโตในภาวะการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงนั้น มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2533) ที่พบว่าตัวแปรที่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อคุณภาพผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่ สัดส่วนครูวุฒิปริญญาตรีในโรงเรียน ผู้บริหารได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารกับภาระงานสอนที่ต้องรับผิดชอบ ระบบการนิเทศ ภูมิหลังของนักเรียนและกระบวนการเรียนการสอน เช่นเดียวกันกับจาร์ส นองมาก (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่องการรับรองมาตรฐานคุณภาพโรงเรียนเอกชนใน แนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมบทบาทการแบ่งเบาภาระของรัฐ พบว่า แนวทางการพัฒนาโรงเรียนเอกชนให้เป็นที่มั่นใจของผู้ปกครองและรัฐบาลนั้น ต้องดำเนินการในลักษณะของการรับรองมาตรฐานคุณภาพการจัดการศึกษาตามแนวทางสากล ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การกำหนดคุณลักษณะของโรงเรียนที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับให้ชัดเจนด้วยการกำหนดองค์ประกอบเป็นกรอบการดำเนินงาน และมากำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจตรงกัน เห็นภาพที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมในการปฏิบัติงานแต่ละด้าน และการประเมินพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้วยการวิจัยและพัฒนา เพื่อตรวจสอบข้อบกพร่องของโรงเรียน คือ เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่ง จะมีการประเมินเพื่อนำผลไปปรับปรุงเป็นวงจรใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ ในทำนองเดียวกันกับที่ธีระยุทธ รัชชะ และชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงแนวทางที่ทำให้การปฏิรูปการศึกษาสำเร็จว่าการที่จะให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองอย่างแท้จริงนั้น ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่มุ่งสร้างสังคมให้มีลักษณะเอื้ออาทร มุ่งสร้างคน และพัฒนาให้มีคุณภาพ ซึ่งบุคคลสำคัญที่จะสามารถช่วยให้การปฏิรูปประสบความสำเร็จได้ คือ ผู้บริหารและครูผู้สอน เพราะผู้บริหารและครูผู้สอนนั้น มีหน้าที่เป็นผู้จัดสภาพการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการ สนใจ ความสามารถ และความถนัดของผู้เรียน รวมทั้งยังต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับวงการการศึกษา เพื่อสร้างผลผลิตหรือสร้างคนให้มีศักยภาพพอที่จะสามารถแข่งขันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันและอนาคต และนำการศึกษาไทยไปสู่ยุคการปฏิรูปอย่างแท้จริง

งานวิจัยข้างต้น มีความสอดคล้องกับรายงานการวิจัยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน : การศึกษาพหุกรณี โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งทศนาแจมมณี (2544) ได้สรุปผลการวิจัยว่าแนวทางสำคัญที่เป็นแรงผลักดันช่วยให้การปฏิรูปโรงเรียนประสบความสำเร็จและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนมีผู้บริหารที่มุ่งเน้นการพัฒนางานวิชาการ เป็นผู้นำทางความคิด เป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน ตั้งใจและทุ่มเทในการทำงาน ส่งเสริมการเรียนรู้ของครูอย่างจริงจัง ให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนางาน มีการนิเทศแบบกัลยาณมิตร และมีจุดร่วมในการพัฒนา จัดปัจจัยเกื้อหนุนให้ครบวงจร ครูมีเจตคติที่ดีต่อผู้บริหาร เป็นกัลยาณมิตรกับเพื่อนร่วมงาน ให้ความร่วมมือในการทำงาน มีการพัฒนาตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ และพยายามเรียนรู้ มีการเตรียมการสอนและนำความรู้มาใช้ในการเตรียมการสอน มีความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผู้ปกครองและชุมชน ให้ความร่วมมือในการพัฒนานักเรียนและโรงเรียน นักเรียนมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง แนวทางที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ว่าเกี่ยวข้องกับตัวแปรสำคัญ ๆ คือ ผู้บริหาร ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เห็นความสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน เป็นผู้นำการพัฒนา ศึกษาหาวิธีการที่จะทำให้ทุกคนในโรงเรียนขับเคลื่อน ยอมรับความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ครู ซึ่งเป็นพลังสำคัญของการพัฒนา ครูที่ยินดีช่วยกันทำงาน เคียงบ่าเคียงไหล่ ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีการปฏิบัติการเชิงรุก ชุมชนที่พร้อมจะให้การสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงานของโรงเรียน จากผลงานวิจัยข้างต้น ได้ให้แนวคิดว่าการปฏิรูปโรงเรียนจะประสบความสำเร็จได้นั้น มีความเกี่ยวข้องกับขั้นตอนการดำเนินงาน ได้แก่ การสร้างความตระหนักให้ครูทั้งโรงเรียนเข้าใจและยอมรับข้อกำหนดของการพัฒนา การสร้างครูให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้ความสามารถทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาสถานศึกษาที่ต้องเป็นไปตามบริบทของสถานศึกษานั้นๆ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลและข้อจำกัดของสถานศึกษานั้นๆ การกำหนดจุดยืนที่แน่วแน่ไม่ใช้การพัฒนาตามกระแสโดยขาดความจริงจังและจริงจัง ส่วนสมจิตร อุดม (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหาร โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในภาคใต้ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน คือ ปัจจัยระดับนักเรียน ได้แก่ พฤติกรรมด้านสังคมกับกลุ่มเพื่อน พฤติกรรมด้านการเรียนของนักเรียน และเจตคติต่อการเรียนของนักเรียน ปัจจัยระดับครู ได้แก่ คุณภาพการสอนของครู ความพึงพอใจในการทำงาน และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมของครู ปัจจัยระดับผู้บริหาร โรงเรียน ได้แก่ พฤติกรรมผู้นำแบบมีส่วนร่วม วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร และบรรยากาศในโรงเรียน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โรงเรียนต้องให้ความสำคัญต่อความมุ่งมั่นและความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนและผู้ปกครอง ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนาของโรงเรียน เพื่อให้สามารถจัดบริการทางการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เกี่ยวข้องได้อย่างมีคุณภาพทุกด้านตามความพร้อมของทรัพยากรและศักยภาพที่มี ตลอดจนความเป็นไปได้ของแต่ละโรงเรียน จนเป็นที่พึงพอใจ มีภาพลักษณ์ที่ดี ได้รับการยอมรับ เป็นที่ชื่นชมของลูกศิษย์และชุมชน นำไปสู่ความไว้วางใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ตอบสนองต่อมิติทางสิ่งแวดล้อมของการจัดการศึกษาตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็นการดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวม ให้มีความสมดุลอย่างรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของการจัดการศึกษา เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาในมิติสิ่งแวดล้อมของการจัดการศึกษาตามแนวคิดของ Daft (1989) ที่กล่าวว่าสิ่งแวดล้อมของการจัดการศึกษาข้อมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สามารถส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานขององค์กร ดังนั้นผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อมิติทางสิ่งแวดล้อมของการจัดการศึกษา โดยจัดการศึกษาให้สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับชุมชนและระดับสากล เนื่องจาก สถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน หากสถานศึกษาสามารถปรับตัวให้เข้ากับชุมชนได้ดีย่อมส่งผลให้สถานศึกษาเป็นสิ่งที่มีความหมายของชุมชน ก่อให้เกิดความสนใจและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยชุมชนมากขึ้น ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 289 ได้กล่าวถึงความสำคัญ of ชุมชนและส่งเสริมให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ที่มุ่งหมายให้เกิดการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาอย่างสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 29 มีใจความสำคัญเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครั ว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริม

ความเข้มแข็งของสถานศึกษาและชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพัฒนาร่วมกัน แนวคิดสำคัญของการจัดการศึกษาอันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คือ การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น และการให้องค์กรชุมชน และท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในกระบวนการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2540) ในทำนองเดียวกันกับแนวทางจัดการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา เพื่อให้ตอบสนองต่อมิติด้านสิ่งแวดล้อมของการจัดการศึกษาในสภาพปัญหาของเศรษฐกิจและ สังคมที่มีความสลับซับซ้อนนั้น ควรส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา มีการกระจาย อำนาจทางการศึกษาให้ชุมชนสามารถกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ ความพร้อมและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ปรับปรุงหลักสูตร ตำรา และอุปกรณ์การเรียน การสอนต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน ควบคู่กับการปลูกฝังให้เกิดความ ภาคภูมิใจและรักท้องถิ่นไปพร้อมๆ กับการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมสากล (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ส่วนเสริม ลาซโรจน์ (2531) และนพดล เจนอักษร (2546) ได้กล่าวว่าผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษาและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่ ปรากฏอยู่ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ สภาพแวดล้อมนี้หมายรวมถึงชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ เพื่อให้สามารถ ดำเนินกิจกรรมใด ๆ ในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับบรา สมประสงค์ และ คณะ (2546) ได้ให้แนวคิดในการจัดการสถานศึกษาว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างแนวคิดในการดึง สิ่งแวดล้อมทุกอย่างมาเป็นกำลังเสริมในการพัฒนาสถานศึกษา พยายามแสวงหาความร่วมมือและ การมีส่วนร่วมจากบุคคล องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสังคมที่กว้าง ออกไปให้มากที่สุด เพื่อช่วยพัฒนาสถานศึกษาและชุมชนให้มีพลังและเกิดประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันควรพยายามผลักดันสถานศึกษาให้เป็นหน่วยงานสังคมในท้องถิ่น ส่วนวิชิต นันท สุวรรณ และจ่านง แรกพินิจ (2541) ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่าสิ่งแวดล้อมของการจัดการศึกษา ในสถานศึกษามักเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับบทบาทของชุมชน ซึ่งปรากฏในสองลักษณะ ได้แก่ การมี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามหลักการกระจายอำนาจทางการศึกษา และการมีบทบาทในเชิงการ มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ นอกจากนี้สมประสงค์ วิทย์เกียรติ และคณะ (2545) ได้ให้ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องแนวทางการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อมิติด้าน สิ่งแวดล้อมระดับชุมชนและสากล เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาว่าควรเริ่มต้นจาก การเตรียมความพร้อมทั้งในส่วน of สถานศึกษาและส่วนของชุมชน การกำหนดนโยบายและ มาตรการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ชัดเจนแน่นอน การพัฒนาผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาให้เห็นความสำคัญและมีทักษะประสิทธิภาพการทำงานร่วมกับชุมชน

การส่งเสริมและกระตุ้นใจให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในทุกชั้นตอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมที่นำไปสู่ความเกี่ยวข้องผูกพัน จนกระทั่งไปสู่การตกลงร่วมใจกันทำให้การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้นคงอยู่ตลอดไป ในทำนองเดียวกันประยงค์ เนาวบุตร (2547) ได้ให้แนวคิดที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อให้สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนในมิติสิ่งแวดล้อมของการจัดการศึกษาว่าสถานศึกษามีหน้าที่พัฒนาคุณภาพประชากรให้มีความรู้ ความสามารถ มีเจตคติที่ดี ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร สอดคล้องตามความต้องการของสังคม โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อสร้างคนที่มีความสามารถสูงมาพัฒนาสังคมในแต่ละด้าน ส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคล โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจสังคมและสภาพแวดล้อม สถานศึกษาควรเป็นสังคมจำลองเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสืบทอด รักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามไว้ และสังคมสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยดี เสริมสร้างความเป็นเอกภาพของสังคม สถานศึกษาควรสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นในสังคม ทั้งในด้านการใช้ภาษา การเรียนรู้หลักพื้นฐานของสังคม และการสร้างความสำนึกในท้องถิ่นและชุมชน เผยแพร่ความรู้ใหม่ สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการอย่างเป็นทางการ เป็นที่ยอมรับของสังคม สถานศึกษาสามารถเผยแพร่ความรู้ใหม่ได้โดยการนำภูมิปัญญาในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา และการจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ วิทยาการใหม่ๆ ให้แก่สังคม มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม สถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีความพร้อมทั้งด้านบุคลากร สถานที่ อุปกรณ์ เป็นต้น จึงควรนำสิ่งเหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม

จากการศึกษาแนวคิด และเอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนมีความเป็นระบบสังคม โดยโรงเรียนรับเอาปัจจัยป้อน มาผ่านกระบวนการบริหารจัดการหรือแปรสภาพ แล้วส่งผลผลิตกลับสู่ชุมชนนั้น สถานศึกษาต้องจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนตามความมุ่งหมายการจัดการศึกษาชาติ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมด้านสังคมวัฒนธรรมตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ปัจจุบันมาเป็นกรอบการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งโรงเรียนต้องจัดการศึกษาให้เป็นไปตามบริบทของท้องถิ่น สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีหน้าที่การจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ รวมทั้งการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ตลอดจนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานศึกษาที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

กำหนดไว้เช่นเดียวกับสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยทั่วไป ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ตามปกติของสถานศึกษา แต่ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เป็นสถานศึกษาเอกชนและอยู่ในบริบทการจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่คาดหวังให้โรงเรียนการจัดการศึกษาและมีวิธีการดำเนินงานตามหลักการศาสนาอิสลาม มีวัฒนธรรมและค่านิยมตามบริบทของชุมชน ส่งผลให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีหน้าที่จัดการศึกษาในส่วนที่นอกเหนือจากสถานศึกษาอื่นโดยทั่วไป ที่ต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นทั้งกลุ่มเป้าหมายที่จะมาเป็นลูกศิษย์ และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอีกด้วย ดังที่สถานิจิตร สุคนทรทรัพย์ (2546) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ของบริบทด้านวัฒนธรรม ค่านิยม และศาสนาว่ามีความสำคัญต่อการบริหารองค์การทุกประเภท บริบททั้งสามด้านมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแยกจากกันได้โดยสิ้นเชิง เป็นบริบทที่อิทธิพลต่อความรู้สึนึกคิดและการกระทำของบุคคล ซึ่งจะส่งผลต่อระบบองค์การและสังคม โดยส่วนรวม และยังมีความสัมพันธ์กับบริบทอื่นๆ อีกด้วย

ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและเป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาเป็นบันไดขั้นแรกของการพัฒนา เพราะการศึกษาทำให้เกิดความสว่างทางความคิด ทุกสังคมมักจะยกย่องและยอมรับผู้มีการศึกษาสูง สังคมมุสลิมก็เช่นกัน มักยกย่องผู้มีการศึกษาศาสนาอิสลาม และส่งเสริมให้คนมุสลิมขวนขวายหาวิชาความรู้ใส่ตน ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมและกระตุ้นเตือนให้มุสลิมศึกษาหาความรู้ทุกด้านตลอดเวลา มิได้แยกความรู้ทางโลกและทางธรรมออกจากกัน แต่ต้องศึกษาหาความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้ว่าศาสนาอิสลามไม่มีสถาบันนักบวช ทุกคนมีหน้าที่ต้องศึกษาเรียนรู้วิชาการรอบตัว ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหาเลี้ยงชีพไปพร้อมกับการศึกษาวิธีการปฏิบัติตนตามบทบัญญัติของศาสนา และปฏิบัติควบคู่กันไป ด้วยความยึดมั่นผูกพันในศาสนา จึงส่งผลต่อพฤติกรรมการศึกษาของชาวมุสลิม และตามทัศนะของศาสนาอิสลามนั้น Saleh (2002) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์จึงต้องพัฒนาให้ครบถ้วนและสมดุลทั้ง 3 ส่วน ศาสนาอิสลามได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่มนุษย์ให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ รู้หน้าที่ทั้งในส่วนหน้าที่ต่อพระผู้เป็นเจ้า หน้าที่ต่อตนเอง และเป็นสมาชิกที่ดี มีความรับผิดชอบ ต่อสังคม การจัดการศึกษาที่ดีต้องสร้างความสมดุลให้แก่มนุษย์อย่างองค์รวม เป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาตามแนวทางศาสนาอิสลาม คือ การพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ให้ยึดมั่น เคารพภักดี และยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้า ส่วนการพัฒนาด้านจิตใจนั้น ศาสนาอิสลามถือว่าจิตใจมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความคิด ศาสนาอิสลามเน้นให้มนุษย์มีการคิดอย่างมีเหตุผล และ

ส่งเสริมให้มนุษย์ได้พัฒนาความคิดของตนด้วยการเรียนรู้จากทุกสิ่งรอบตัว สำหรับการพัฒนาด้านร่างกายนั้น ศาสนาอิสลามได้ส่งเสริมให้มนุษย์มีทักษะที่เชี่ยวชาญ มีร่างกายที่แข็งแรง ซึ่งจะสามารถนำพามนุษย์ให้สามารถดำเนินชีวิตตามแนวทางอิสลาม และมีความยึดมั่นศรัทธาที่แข็งแรง ดังนั้น การจัดการศึกษาตามแนวทางศาสนาอิสลาม จึงให้ความสำคัญตั้งแต่ฐานราก คือ การพัฒนามนุษย์ให้มีศักยภาพซึ่งเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคม ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของการพัฒนาครอบครัว องค์กร สังคม ประเทศชาติ ตลอดจนสังคมโลก โรงเรียนจึงกลายเป็นศูนย์กลางที่สำคัญในการพัฒนาทั้งผู้เรียนและชุมชน ที่จะต้องให้บริการอย่างมีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับพอใจ หน้าที่หลักของโรงเรียน ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นงานด้านการบริหารจัดการและด้านการเรียนการสอน กล่าวคือ ด้านการบริหารจัดการนั้นเกี่ยวข้องกับการวางแผน การบริหารงบประมาณ การกำหนดหน้าทำงาน การตัดสินใจ และกำหนดกลยุทธ์สำหรับการพัฒนาโรงเรียนต่อไปในระยะยาว ส่วนงานด้านการเรียนการสอนนั้น ผู้บริหารต้องจัดครูให้เพียงพอและเหมาะสม ส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีความเชี่ยวชาญ พัฒนาหลักสูตร จัดหาวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนให้พร้อม และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

การจัดการศึกษาตามแนวทางอิสลามมีลักษณะสำคัญ คือ ดำเนินการอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติศาสนาอิสลามตามที่กำหนดไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานและตามแบบฉบับของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ให้ความสำคัญในการบริหารจัดการตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล จะต้องให้ความสนใจในทุกด้านที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตวิทยา ด้านความสามารถ ด้านพฤติกรรม ด้านความต้องการ ด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละบุคคล ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มและองค์กรต่อไป จัดกระบวนการบริหารให้ยืดหยุ่นรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ แต่ยังคงไว้ซึ่งระบบคุณธรรมอันดีงาม การจัดการศึกษาตามแนวทางศาสนาอิสลามมุ่งหวังที่จะก่อให้เกิดผลผลิตสำคัญ คือ ด้านผู้เรียน กล่าวคือ ผู้บริหารและครูต้องบริหารและจัดการเรียนสอนโดยคำนึงถึงความต้องการ ความสามารถ อายุ และบุคลิกลักษณะของผู้เรียน เพื่อให้สามารถสร้างความเข้มแข็งต่ออัลลอฮ์ (ซุบฮฺ) ให้เกิดแก่ผู้เรียน ทั้งด้านทัศนคติ ค่านิยม ศีลธรรม และพฤติกรรมที่บ่งบอกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ด้านหลักสูตร กล่าวคือ โรงเรียนต้องจัดหลักสูตรให้สามารถพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งศาสนาอิสลามได้รวมถึงการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์ การเข้าถึงเทคโนโลยี ตลอดจนความเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสู่การพัฒนาสังคมต่อไป ด้านครู กล่าวคือ ในทำนองเช่นเดียวกันกับผู้เรียน ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาตามแนวทางศาสนาอิสลาม ต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะตามหลักการศาสนาและความเข้มแข็งต่ออัลลอฮ์ (ซุบฮฺ) มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการสอนและ

การดูแลผู้เรียน อีกทั้งยังมีศีลธรรมที่ดีงาม ด้านผู้บริหาร กล่าวคือ เป็นบุคคลสำคัญอันดับแรกที่จะ นำบทบัญญัติและแนวทางการจัดการศึกษาตามหลักการศาสนาอิสลามมาสู่การปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายของการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งศาสนาอิสลามได้กำหนดคุณลักษณะของ ผู้บริหารการศึกษาว่า ต้องเป็นผู้ที่รักดี มีความขยันขันแข็งต่ออัลลอฮ์ (ซุบฮู) มีความสามารถในการ ควบคุมงาน มีความรับผิดชอบต่องาน มีคุณลักษณะและมารยาทที่งดงาม มีสมรรถนะในงาน มี ความโปร่งใสตรวจสอบได้ และมีความ ยุติธรรม ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน กล่าวคือ โรงเรียน ควรพัฒนานโยบายและแนวทางการพัฒนาโรงเรียนร่วมกับชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วม มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

จึงกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาตามหลักการศาสนาอิสลาม ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความ ยึดมั่น ศรัทธา และขยันขันแข็งต่อพระเจ้าเป็นหลัก โดยที่กลุ่มคนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องดำเนินการบทยุติธรรมของศาสนาอิสลามตามที่ ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานและปฏิบัติตามแบบฉบับของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) เพื่อให้ สามารถบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีบรรยากาศของความเป็นอิสลามอยู่ในทุกกระบวนการอย่าง เป็นรูปธรรม (Langgulung, 1981; Sheikh, 1988)

ความสำคัญของศาสนาอิสลาม วัฒนธรรม และค่านิยมของชุมชน ดังกล่าว มีอิทธิพลต่อ การบริหารจัดการโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดัง รายงานการวิจัยเรื่องคุณลักษณะของครูที่สัมพันธ์กับการดำเนินงานตาม โครงการส่งเสริมโรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนชุมชน เขตการศึกษา 2 ของพิษณุธานี แก้ววิจิต (2538) ที่ได้ อธิบายหน้าที่ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามว่ากำเนิดมาโดยพื้นฐานทางศาสนาอิสลามเป็น สำคัญ มีความเกี่ยวพันไปถึงวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมมาโดยตลอด เพราะฉะนั้นการทำหน้าที่ของ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจึงประกอบด้วยการทำหน้าที่ทางศาสนาควบคู่กันไปกับหน้าที่ ทางการศึกษาในเวลาเดียวกัน เนื่องจาก ศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม การที่ศาสนาจะมีบทบาทอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความยึดมั่นผูกพันในศาสนา ถ้ามีความยึดมั่นผูกพัน มาก ศาสนาก็จะมีบทบาทต่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยึดมั่นผูกพันในศาสนาของคนที นับถือศาสนาอิสลามนั้น จะนำหลักศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน และส่งผลต่อ พฤติกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับสุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2531) ได้ ศึกษาวิจัยเรื่องคุณลักษณะทางสังคมของชาวไทยมุสลิมและการสนองต่อรัฐบาล พบว่า ความ ยึดมั่นผูกพันในศาสนาของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่จะรักษาความบริสุทธิ์ทาง ศาสนาให้พ้นจากปัจจัยแวดล้อมภายนอก โดยพื้นฐานของชุมชนมุสลิมเป็นชุมชนที่ประกอบด้วย สมาชิกที่มีความศรัทธาต่อศาสนาอิสลาม และค่อนข้างจะมีความเคร่งครัดต่อวิถีชีวิตในแบบ

วัฒนธรรมอิสลามไม่ว่าในด้านบุคลิกภาพ การกล่อมเกลாதองศาสังคม มนุษยสัมพันธ์ หรือการยอมรับโครงการต่าง ๆ แต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติในแนวทางของศาสนาอิสลาม จึงน่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาที่สถานศึกษาที่มีการสอนศาสนาอิสลาม

นอกจากแนวทางการจัดการศึกษาที่ต้องสอดคล้องตามหลักการศาสนาอิสลาม วัฒนธรรมและค่านิยมของชุมชน ยังมีตัวแปรสำคัญอีกประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การใช้ภาษามลายู ด้วยเหตุที่ประชาชนร้อยละ 70 ในพื้นที่นี้สื่อสารโดยใช้ภาษามลายูท้องถิ่นเป็นภาษาที่หนึ่ง และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง และประชาชนบางส่วนสื่อสารโดยใช้ภาษามลายูท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว (พิชญ์สินี แก้ววิชิต , 2538) จึงทำให้ภาษามลายูท้องถิ่นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ควรนำมาพิจารณาในการพัฒนาการจัดการศึกษาในพื้นที่นี้ ประกอบกับสภาพปัญหาด้านการจัดการศึกษา ส่งผลให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังที่กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาของเด็กไทยมุสลิมให้สูงขึ้น โดยได้จัดโครงการอุดหนุนส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาสามัญ วิทยาศาสตร์และวิชาชีพให้ได้ผลดี เหมาะสมสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเร่งรัดพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสร้างเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับประชาชน กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดคุณลักษณะของโรงเรียนที่สามารถเข้าร่วมโครงการนี้ ซึ่งมีปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็น 4 ด้าน คือ มีการบริหารจัดการได้ดี มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง และดำเนินกิจการโรงเรียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ได้รับการอนุมัติอย่างเต็มเวลา มีครูเพียงพอเหมาะสมกับจำนวนนักเรียน และมีอาคารสถานที่วัสดุอุปกรณ์ และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการจัดการศึกษา นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังได้วางนโยบายในการพัฒนาและอุดหนุนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ โดยเร่งพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนทั้ง 3 สายวิชา คือ วิทยาศาสตร์ วิชาสามัญ และวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ด้วยการเร่งปรับปรุงหลักสูตรวิทยาศาสตร์และสามัญเพื่อลดจำนวนชั่วโมงเรียนให้น้อยลง มีการบูรณาการวิทยาศาสตร์และสามัญเข้าด้วยกัน ปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาวิทยาศาสตร์ให้สอดคล้อง สัมพันธ์กับการเรียนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ และให้สามารถเทียบโอนผลการเรียนได้ เร่งส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจัดการเรียนการสอนระยะสั้นที่เหมาะสมและสนองความต้องการของชุมชน ให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพอิสระได้ และเร่งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2535) ในทำนองเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาเอกชน (2541) ได้ระบุตัวแปรที่ส่งผลต่อความสามารถในการจัดการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสถานการณ์รอบตัวว่ามีจำนวน 3 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านปัจจัยป้อน ประกอบด้วยตัวแปรที่สำคัญ คือ การวางแผนพัฒนาโรงเรียน สถานภาพและภาระหน้าที่ของครู อาคารสถานที่วัสดุครุภัณฑ์ และสื่อการเรียนการสอน ด้านสภาพการจัดการศึกษา ประกอบด้วยตัวแปรที่สำคัญ คือ การจัดการด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบริหารบุคลากร การบริหารจัดการของโรงเรียน ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอน ด้านสัมฤทธิ์ผลการจัดการศึกษา ประกอบด้วยตัวแปรที่สำคัญ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ผลการปฏิบัติงาน ความพึงพอใจของนักเรียน และสถานภาพทางการเงินของโรงเรียน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากความคาดหวังของผู้ปกครองและชุมชน ที่ต้องการให้โรงเรียนปลูกฝังเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามวิถีอิสลามให้แก่ผู้เรียน โรงเรียนจึงควรจัดการศึกษาโดยพัฒนาหลักสูตรให้มีสาระเกี่ยวกับศาสนา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามบริบทชุมชนและสังคม จัดกระบวนการเรียนการสอนด้านศาสนาในทุกระดับการศึกษาให้สอดคล้องเหมาะสม มีการผสมผสานสาระความรู้ด้านศาสนาและความรู้ทั่วไปเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ทั้งด้านเนื้อหา การปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้ รวมทั้งการบูรณาการการเรียนการสอนตามหลักศาสนาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชาอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน พัฒนาคู่มือและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถสอนและเผยแพร่ศาสนธรรม ตลอดจนดำรงตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแบบอย่างของการจัดการศึกษาด้านศาสนาควบคู่ความรู้ วิชาสามัญ จัดกิจกรรมฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียนใน โอกาสต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงหลักการและปฏิบัติตามหลักการศาสนาเป็นกิจนิสัย

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าบริบทด้านศาสนา วัฒนธรรม ค่านิยม และภาษาของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลต่อตัวแปรการจัดการศึกษาด้านความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นและสากล สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านศาสนา ที่ได้กำหนดให้เป็นวิถีชีวิตของมุสลิมทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน จึงเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อทุกกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหาร การจัดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียน การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ตลอดจนการจัดบริการด้านต่างๆ ให้สอดคล้องตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นทางเลือกของผู้เรียน ซึ่งมีความต้องการและความจำเป็นในการเรียนรู้ที่แตกต่าง และต้องจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐานการศึกษา

สรุป

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัย ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลโดยคำนึงถึงทุกมิติทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของการจัดการศึกษา เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 3 ประการ ได้แก่ (1) การสร้างความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรและความสามารถของโรงเรียน (2) การสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา และ(3) การสร้างความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่นและสากล ให้สามารถพึ่งตนเองได้ในฐานะองค์กรเอกชนที่ต้องอยู่รอด สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา และสามารถจัดการศึกษาอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมด้านสังคมวัฒนธรรมรอบด้าน ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรที่บ่งบอกถึงแนวทางการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ สามารถพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน